

Vaše
~~Moje~~ cesta
do Gulagu
Pro učitele

MAPA

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➤ Mapa znázorňuje místa, kde existovaly největší komplexy táborů Gulagu a několik staveb, které vězňové Gulagu stavěli.
- 2 ➤ Mezi nimi je i tzv. Mrtvá trať – stavba transpolární železnice, na kterou žáky komiks a postava Štěpána zavedou.
- 3 ➤ Komiks je inspirován skutečnými expedicemi týmu Gulag.cz, které vedl Štěpán Černoušek.
- 4 ➤ V komiksu používáme slovo GULAG ve dvou významech a podle toho jej píšeme s velkým nebo malým „G”. Gulag s velkým „G” píšeme, když mluvíme o celém systému nápravně pracovních táborů (zkratka ruských slov: Glavnoje Upravlenije LAGerej, česky: Hlavní správa táborů). Gulag s malým „g” používáme jako synonymum tábora, neboli lágru.

Co to byl Gulag:

Po bolševické revoluci z roku 1917 vznikl na troskách ruské říše v roce 1922 Sovětský svaz. Nový režim pod vedením Vladimíra Iljiče Lenina rozpoutal takzvaný rudý teror proti odpůrcům bolševiků. Ve 20. letech vznikl velký tábor na Soloveckých ostrovech v Bílém moři, kde noví ruští vládcí testovali nasazení politických vězňů na otročské práce.

Od roku 1930 pak tento přístup rozpracovali do obrovského systému nazvaného GULAG – ruský Glavnoje upravlenije lagerej, tedy hlavní správa nápravně pracovních táborů.

Svůj vrchol systém táborů Gulagu zažil za Stalina, především na konci 30. let a poté na přelomu 40. a 50. let 20. století, kdy v táborech byly drženy v jednom okamžiku téměř dva miliony lidí a na jejich práci do značné míry stála ekonomika Sovětského svazu.

Systém byl oficiálně zrušen v roce 1960. Řada trestaneckých kolonií ale přežila až do dneška a opět jsou do nich zavíráni političtí vězni.

Jednotlivých táborů Gulagu bylo až 30 tisíc na celém území SSSR, především v jeho klimaticky nevlídných oblastech. Prošlo jimi na 20 milionů mužů a žen, zhruba čtvrtina z nich čistě z politických důvodů. Kolem dvou milionů vězňů pobyt v Gulagu nepřežilo.

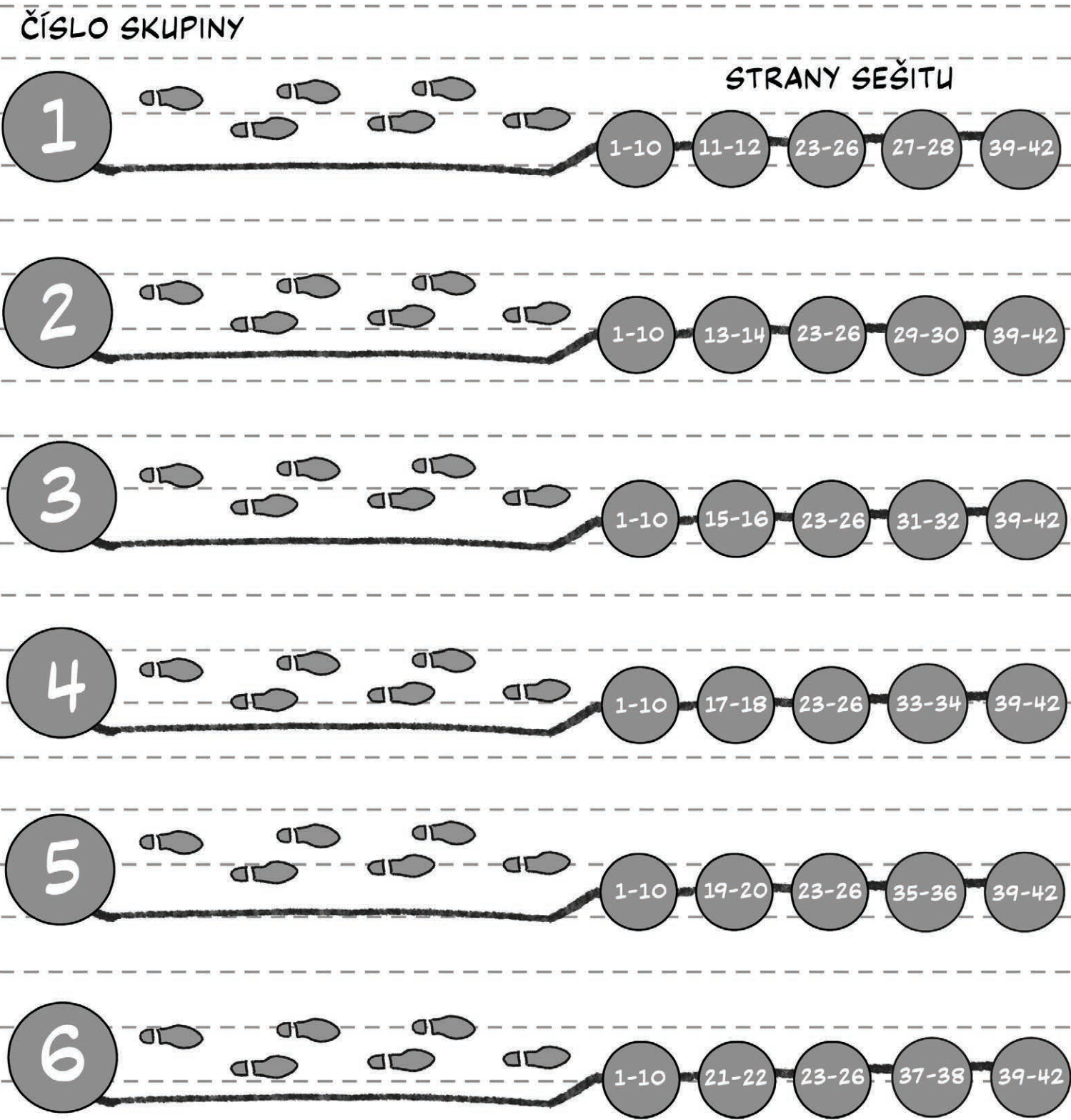
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Tipy pro vás:

Pro lepší představu žáků o rozlehlosti celého Sovětského svazu na mapě uvádíme vzdálenost Prahy od Magadanu, města, které bylo vybudováno vězni Gulagu a je jedním ze symbolů systému Gulagu.

Vaše cesta do Gulagu povede tudy:

PRO PRÁCI S KOMIKSEM BUDETE POTŘEBOVAT TABLET ČI MOBILNÍ TELEFON S APLIKACÍ "GULAG XR", KTEROU SI NAINSTALUJTE Z GOOGLE PLAY/APP STORE.

ÚVOD

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1

⇒ Pro práci s komiksem žáci potřebují tablet nebo mobilní telefon a aplikaci s rozšířenou realitou. Ta je pod názvem GulagXR zdarma ke stažení na AppStore (pro mobilní zařízení s operačním systémem iOS) a na GooglePlay (pro mobilní zařízení s operačním systémem Android).
- 2

⇒ Všechny stránky komiksu označené ikonkou AR zobrazí obsah v rozšířené realitě, jakmile na celou stránku namíříte tablet/mobil se spuštěnou aplikací.
- 3

⇒ Komiks je navržen pro samostatnou práci žáků v šesti skupinách. Část komiksu je pro všechny skupiny stejná a další část komiksu je pro každou skupinu specifická.
- 4

⇒ Žáci se při práci dostanou do role badatele. Otevřené otázky je vedou k diskusi ve skupině a tvorbě hypotéz, které si postupně zpřesňují, ověřují či vyvracejí. Po ukončení práce s komiksem by měla nastat závěrečná reflexe a shrnutí získaných poznatků (podrobně například viz Metodika 3 vyučovací hodiny | Gulag.cz).
- 5

⇒ Kolik času potřebujete: z našich zkušeností žáci potřebují pro práci s komiksem 35–45 minut.

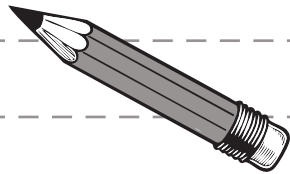
Další tipy pro vás:
Pro práci s komiksem si představějte třídu na „hnízda“, aby se žákům pohodlněji pracovalo a diskutovalo ve skupinách.

Aplikace s rozšířenou realitou využívá i zvukovou stopu, proto je vhodné zapojit do práce více mobilních telefonů nebo tabletů a využít sluchátka.

Každou skupinu můžete nechat, aby si zvolila jednoho zástupce, který na konci odprezentuje zjištěné informace a poznatky.

Aplikace s rozšířenou realitou zobrazí na určitých stránkách komiksu 3D modely artefaktů nalezených v pozůstatcích táborů Gulagu během expedice týmu Gulag.cz. U předmětů se zobrazuje i krabička sirek, která není součástí artefaktu a slouží pouze jako měřítko, které pomáhá přiblížit skutečnou velikost zobrazeného artefaktu.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

AHOJ, JÁ JSEM ŠTĚPÁN. UŽ
OD STŘEDNÍ ŠKOLY MĚ ZAJÍMÁ
RUSKO A RÁD TAM JEZDÍM.

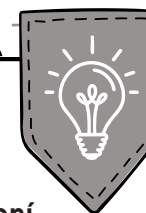
NA SVÝCH CESTÁCH OBROVSKÝM
RUSKEM JSEM ČASTO NARÁŽEL
NA MÍSTA SPOJENÁ S GULAGEM.

ZAČALO MI VRTAT HLAVOU, JAK
TO, ŽE O NACISTICKÝCH TÁBORECH
TOHO U NÁS VÍME TOLIK, ALE
O GULAGU SKORO NIC?

A TAK JSEM
ZAČAL PÁTRAT.

GULAG

NACISTICKÉ TÁBORY VS. TÁBORY GULAGU

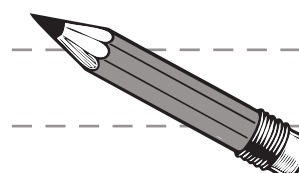

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

Na rozdíl od holocaustu a nacistických koncentračních táborů není téma Gulagu a sovětských represí tolik známé a české oběti Gulagu se pak nepřipomínají prakticky vůbec. To je způsobeno několika faktory:

- 1 ➡ Nacistický režim byl poražen a hned od konce druhé světové války začala otevřená reflexe nacistických zločinů, které ani u nás nikdo nebránil. Sovětské zločiny se v komunistickém Československu naopak nezmiňovaly vůbec, sovětský režim, přestože má na svědomí taktéž miliony nevinných životů, nebyl nikdy oficiálně a celosvětově označen za zločinný – i v důsledku toho, že Sovětský svaz patřil mezi vítěze Druhé světové války a nikdy nebyl přinucen k obdobné sebereflexi jako Německo. To dodnes vede ke snazšímu zlehčování sovětských zločinů.
- 2 ➡ O zločinech komunismu bylo u nás možné otevřeně hovořit až po roce 1989 a logicky se pozornost zaměřila především na „náš“ vlastní komunistický režim.
- 3 ➡ Problematický je i přístup Ruska jakožto následníka Sovětského svazu k vlastní zločinné minulosti. Na úrovni státu nikdy nedošlo k jasnému odsouzení této minulosti, v pohledu na minulost panoval v ruské společnosti spíše zmatek a naopak v posledních letech vidíme převážně návrat k obhajobě sovětského režimu i jeho zločinů.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

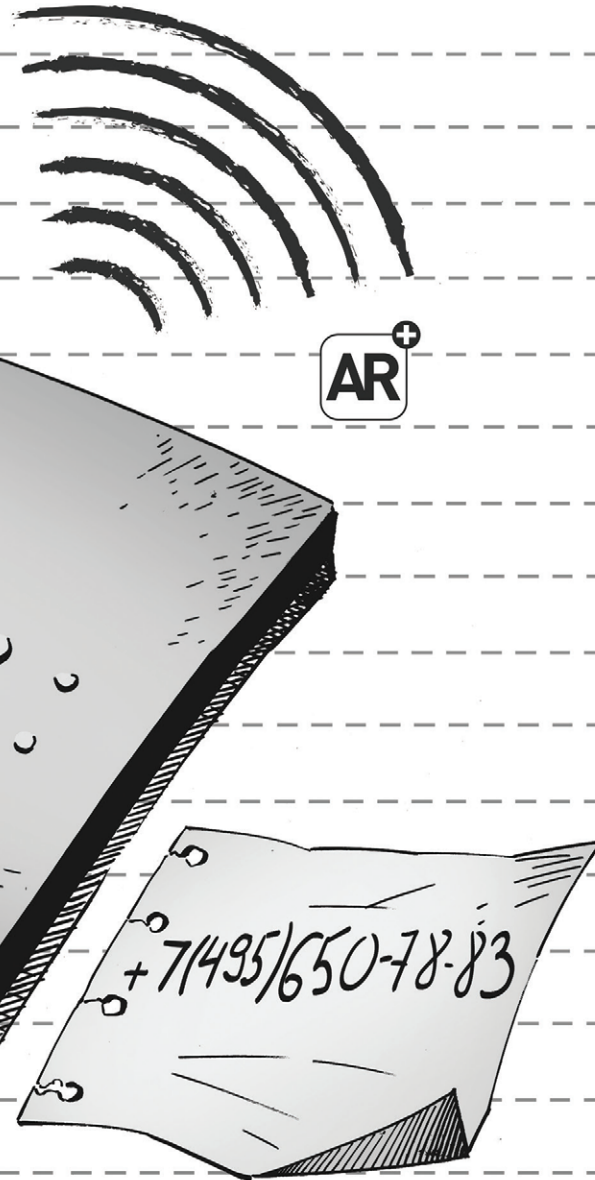

5. ledna

Začínám se Gulagu věnovat pořádně.

Stanovil jsem si první úkoly:

- 1) Dohledat počty lágrů
- 2) Půjčit z knihovny A. Solženicyna
- 3) Kontaktovat sdružení Memorial

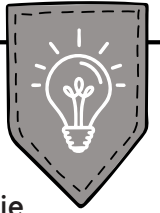

ÚKOL PRO VÁS

POSLECHNĚTE SI ROZHOVOR ŠTĚPÁNA S PRACOVNÍKEM RUSKÉHO SDRUŽENÍ MEMORIAL, KTERÉ SE GULAGEM DLOUHODOBĚ ZABÝVÁ. ZAPIŠTE TŘI NEJDŮLEŽITĚJŠÍ POZNATKY, KTERÉ JSTE SI Z TELEFONÁTU S PRACOVNÍKEM MEMORIALU ODNEŠLI:

2

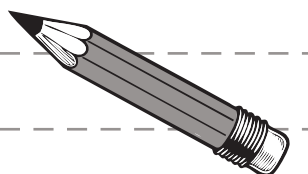
SDRUŽENÍ MEMORIAL

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Sdružení Memorial je největší ruskou organizací, která se věnuje tématu Gulagu a sovětských represí. Vzniklo z iniciativy občanů již na konci 80. let ještě za Sovětského svazu v době relativního uvolnění poměrů za tzv. Gorbačovovy perestrojky.
- 2 ➡ Memorial měl pobočky po celém Rusku, jeho spolupracovníci sbírali po archívech i od příbuzných informace o obětech sovětských represí, vytvořili databázi čítající přes tři miliony jmen (což je stále menší část všech obětí, dodnes jejich úplná databáze chybí), vydávali knihy, na místech bývalých popravišť vytvářeli místa k uctění památky obětí, pořádali výstavy i další veřejné akce. Svým způsobem ve svých aktivitách Memorial nahrazoval neexistující státní přístup k reflexi zločinné minulosti.
- 3 ➡ Kromě historických témat se Memorial začal věnovat i ochraně lidských práv v současném Rusku, upozorňoval na válečné zločiny ruské armády v Čečensku a dalších konfliktech, na nárůst počtu politických vězňů atp.
- 4 ➡ Od nástupu Vladimira Putina k moci byl Memorial pod stále větším tlakem ruského státu, jeho činnost byla neustále omezována a v předvečer začátku otevřené války proti Ukrajině v prosinci 2021 byly největší zastřešující organizace celého Memorialu rozhodnutím ruských soudů zrušeny a řada pracovníků Memorialu byla nucena z Ruska emigrovat.
- 5 ➡ V roce 2022 Memorial dostal za svou činnost a mapování sovětských zločinů Nobelovu cenu míru, společně s ukrajinskou organizací Centrum občanských svobod a běloruským disidentem Alesem Bjaljackým.
- 6 ➡ Dne 9. dubna 2026 byl Memorial ruským nejvyšším soudem prohlášen za extremistickou organizaci a jeho činnost byla na území Ruska zakázána.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

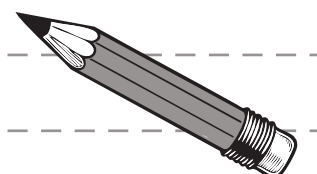

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ První knižní svědectví o zneužívání otročské práce vězňů v nápravně pracovních táborech v sovětském Rusku se objevila v Evropě už ve 30. letech 20. století. V Československu v roce 1931 například vyšla kniha Vladimíra Brunovského *V sovětských žalářích*. Realitu sovětských represí reflektoval také český spisovatel Jiří Weil v románu *Moskva – hranice* z roku 1937. V tom samém roce vyšla francouzsky i česky kniha *Návrat ze SSSR* francouzského autora André Gida. Také během nacistické okupace vycházely knihy a vzpomínky popisující sovětský teror namířený proti konkrétním Čechům. Jednalo se například o publikace Josefa Kličky *Neznámé sověty* či *Žil jsem v SSSR*. Ten ale kvůli svému angažovanému psaní pro protektorátní tisk nebyl přijat jako relevantní autor a po válce za něj byl trestně stíhán. Po válce a komunistickém převratu v roce 1948 téma v podstatě zmizelo jak z novin a knižních obchodů, tak i z kolektivní české a slovenské paměti.
- 2 ➡ Na západě svědectví o pracovních táborech vycházela i po válce, ovšem přelomovým okamžikem bylo vydání knihy *Souostroví Gulag* od Alexandra Solženicyna. To vyšlo v emigraci ve Francii v roce 1973, záhy bylo přeloženo do mnoha jazyků včetně češtiny – před rokem 1989 překlad koloval v samizdatovém vydání, poprvé vyšla kniha v Československu v roce 1990.
- 3 ➡ V *Souostroví Gulag* Solženicyn popsal v celé šíři obří rozměry sítě nápravně pracovních táborů v SSSR i další formy sovětských represí a vše prezentoval jako jeden velký celek a systém, který byl nedílnou součástí sovětského režimu. Slovo „Gulag“, které do té doby bylo jen technickou zkratkou ústřední správy táborů, se tak dostalo do širokého povědomí a stalo se synonymem sovětských pracovních táborů a celého represivního systému.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

20. února

Překvapilo mě, že Gulag nebyly jen lágry, ale celý systém represí.
Doly, těžba dřeva, železnice, průplavy, přehrady = OTROCKÁ PRÁCE!

Kolik těch tágrů bylo?

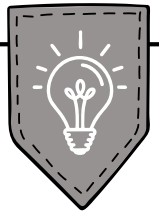

ÚKOL PRO VÁS

ZAPIŠTE TŘI NEJDŮLEŽITĚJŠÍ POZNATKY, KTERÉ JSTE SE DOZVĚDĚLI:

GULAG JAKO SYSTÉM

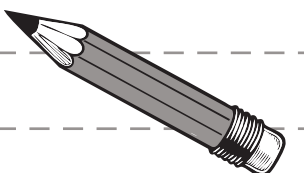

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

Sovětské represe neměly jenom podobu lágrů Gulagu.

- 1 ➡ Od samého začátku sovětské vlády v Rusku se jednalo také o masové deportace milionů lidí do nehostinných oblastí Sibiře či středoasijských stepí. Ve 30. letech šlo zejména o rolníky či bohaté sedláky, ve 40. letech pak o celé národy, jako jsou Krymští Tataři, Kalmyci, Čečenci, Inguši, Korejci, ale i Poláci, Němci a částečně i Češi usazení v Rusku.
- 2 ➡ Zhruba 1,5 milionu lidí bylo popraveno, miliony lidí zemřely v důsledku uměle vyvolaných hladomorů ve 30. letech na Ukrajině, v Kazachstánu a v dalších oblastech SSSR.
- 3 ➡ Tábory Gulagu prošlo na 20 milionů lidí, dva miliony z nich zemřely. Z čistě politických důvodů v táborech Gulagu skončily nejméně čtyři miliony lidí, ale i mnohé ostatní lze považovat za oběti sovětských represí – trestalo se například za krádež zrní v době hladomoru, přičemž trest v podobě mnohaleté otrocké práce za drobné přestupky způsobené nefunkční ekonomikou lze těžko považovat za adekvátní.
- 4 ➡ Celkem lze počet obětí sovětského režimu odhadnout na nižší desítky milionů lidí, přičemž čistě z politických důvodů se sovětské represe podle propočtů sdružení Memorial dotkly nejméně 11 milionů lidí.
- 5 ➡ Obrovská síť táborů rozmístěná po celém území SSSR čítala téměř 486 táborových správ, pod něž spadaly desítky až stovky jednotlivých táborů (jejich celkový počet se odhaduje až na 30 000).
- 6 ➡ Otrocká práce vězňů byla využívána na těžbu dřeva, práci v dolech či na různých gigantických stavbách (Bělomořský kanál, přehrady, silnice, železniční tratě).
- 7 ➡ Geograficky se tábory rozkládaly po celém území SSSR, ovšem nejvíce jich bylo na nehostinných místech země – například v oblasti řeky Kolymy na Dálném východě, kde teploty klesají až k minus 60 stupňům (zde vězni těžili především zlato a další vzácné kovy), ve městě Norilsk za polárním kruhem (těžba palladia, niklu a dalších kovů), na Čukotce, ve městě Vorkuta na Polárním Urale (těžba uhlí a stavba železnice) nebo u města Karaganda v kazašských stepích (těžba uhlí a zúrodnění stepí).
- 8 ➡ Po smrti Stalina v roce 1953 počet vězňů výrazně poklesl a oficiálně byl Gulag zrušen v roce 1960. Ovšem i poté existovala řada pracovních kolonií, kde byli drženi i političtí vězni, i když ne již v tak otřesných podmínkách a takovém počtu jako za Stalina. K tradici zavírání politických odpůrců do trestaneckých pracovních táborů se bohužel Rusko vrací i v posledních letech.

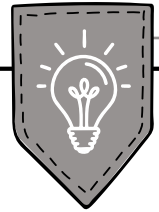
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

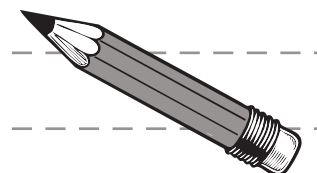
ČESKÉ STOPY V GULAGU – PAMĚTNÍCI A POTOMCI VĚZŇŮ MEZI NÁMI

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ **PAMĚTNÍCI:** Lidí, kteří prošli tábory Gulagu nebo na vlastní kůži zažili nějakou jinou formu sovětských represí, již žije velmi málo. V České republice už nejspíš není naživu ani jeden přímý svědek. Prožité trauma se však v mnoha rodinách předávalo na další generace a dnes se setkáváme s dětmi či vnuky obětí sovětských represí, kteří se zajímají o osud svých rodičů či prarodičů, neboť se často o represích v rodinách příliš nemluvalo. A to jak před rokem 1989, tak i po něm. Tito potomci často neznají příběh celý a snaží se získat chybějící dílky osudu, chybí jim kontext i nějaké vysvětlení prožitého utrpení svých příbuzných.
- 2 ➡ **CO TO BYLA MRTVÁ TRAŤ:** Mrtvá trať je neoficiální název pro transpolární železnici, která měla v oblasti severního polárního kruhu na západní Sibiři spojit město Salechard na řece Ob s městem Igarka na řece Jenisej. Stavělo ji až 100 tisíc vězňů Gulagu, jednalo se o jednu z větších dopravních staveb budovaných silou vězňů. Stavba byla zastavena hned po Stalinově smrti v roce 1953, protože její budování nemělo žádný ekonomický ani strategický smysl.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Byl jsem u pamětníka.

Pan Vladimír, vězněn:

1945 – 1949 Uorkuta

1949 – 1953 Železnice do Igarky (Mrtvá trať)

1953 – 1955 Norilsk

Zmínil, že v lágru byli lidé
i z jiných zemí Evropy.

3. března

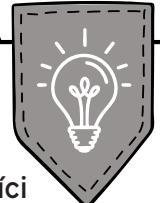
ÚKOL PRO VÁS

CO PŘEDSTAVUJÍ JEDNOTLIVÁ ČÍSLA A JAK SE TÝKAJÍ SOVĚTSKÝCH REPRESÍ?
ZAPIŠTE SVÁ ZJIŠTĚNÍ A HYPOTÉZU:

Rozhodl jsem se tam vypravit a podívat se na zbytek železnice a lágrů kolem ní.

OBĚŤMI GULAGU NEBYLI JEN OBČANÉ SOVĚTSKÉHO SVAZU

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- ➡ Mezi oběťmi sovětských represí nebyli jen občané SSSR a příslušníci národů žijících na jeho území. V táborech Gulagu, ve vyhnanství i na popravištích skončily statisíce příslušníků národů z Evropy i z celého světa – Němců, Poláků, Američanů, Íránců, Korejců, Francouzů a mnoha dalších včetně Čechů nebo Slováků. Oběťmi se staly i stovky tisíc Litevců, Lotyšů a Estonců poté, co Sovětský svaz násilně připojil jejich území nadvakrát v letech 1941 a 1944 ke své říši.
- ➡ Celkem se sovětské represe dotkly podle odhadů z počátku roku 2026 na 26 tisíc etnických Čechů, Slováků a občanů Československa. Mezi oběťmi sovětských represí bylo více než milion Němců, cca 700 tisíc Poláků, 670 tisíc příslušníků pobaltských národů a 11,5 milionu občanů Sovětského svazu.

České stopy v Gulagu:

V Rusku od 19. století žila početná česká menšina (jednalo se o osadníky, kteří získali ve speciálních carských programech pozemky na území dnešní Ukrajiny či u Černého moře). Ve 30. letech 20. století se jednalo zhruba o 30 tisíc lidí. K nim se přidaly další tisíce Čechů a Slováků, kteří odešli do Sovětského svazu žít a pracovat ve 20. a 30. letech – šlo jak o idealisty věřící komunistickým idejím, tak o lidi, kteří u nás přišli o práci a našli ji v SSSR (např. horníci počátkem 30. let). Mnozí z těchto Čechů byli deportováni na Sibiř jako bohatí rolníci, mnozí byli zatčeni jako údajní špióni a nepřátelé lidu a posláni buď do Gulagu, nebo zastřeleni. Odhadem bylo v Sovětském svazu popraveno 1,5 tisíce Čechů (to je pětikrát více, než bylo poprav v komunistickém Československu).

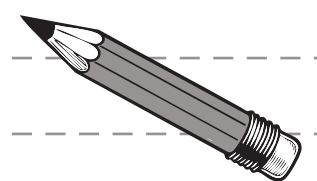
Na začátku druhé světové války bylo na hranicích SSSR zadrženo a do Gulagu posláno zhruba osm tisíc občanů Československa (především Rusíni a Židé z Podkarpatské Rusi), kteří prchali před německým a maďarským režimem.

Po válce pak sovětská armáda odvěkla do táborů Gulagu zhruba 13 tisíc osob ze Slovenska a nejméně 300 lidí z českého území (převážně meziválečných ruských, ukrajinských a běloruských emigrantů s československým občanstvím).

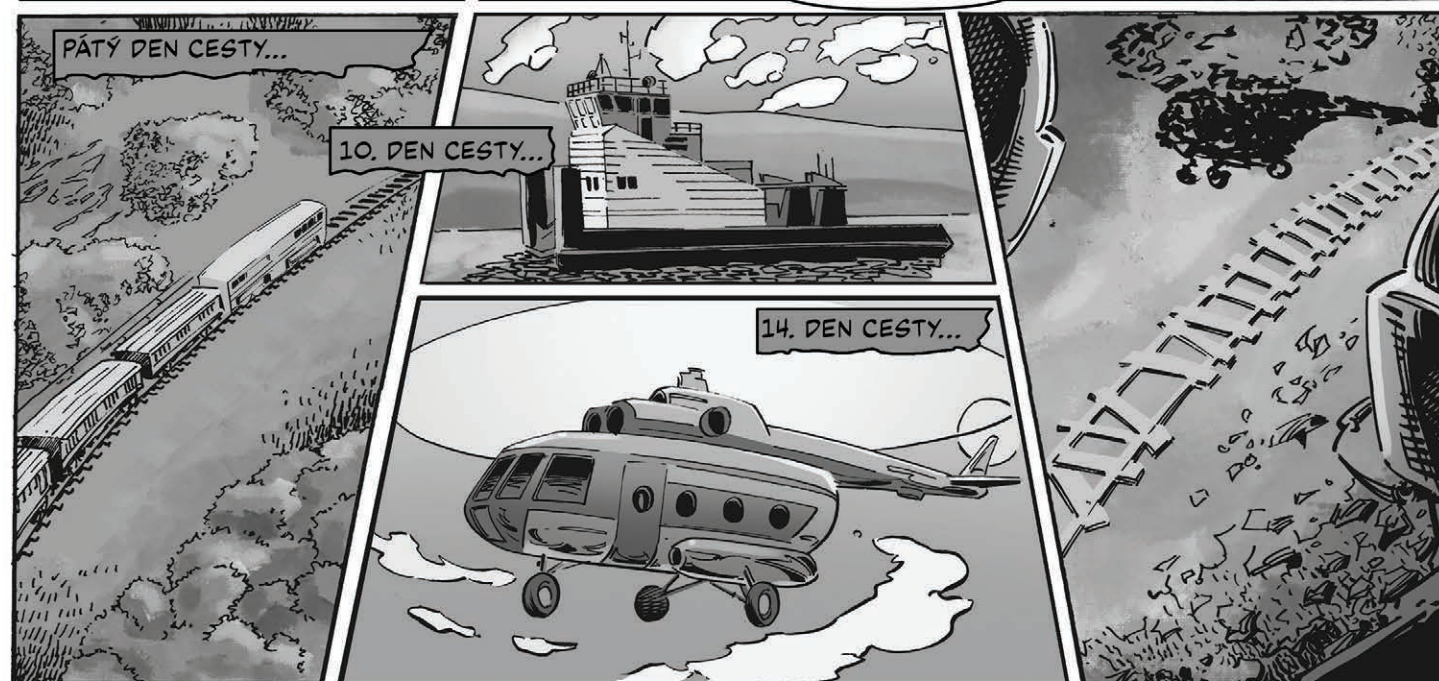
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Upozornění:

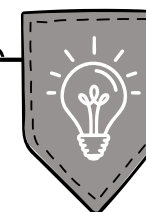
Rozšířená realita zobrazí postavičky, které mají na břicho vlaječky, na zádech pak mají informace o počtech obětí sovětských represí z jednotlivých zemí.

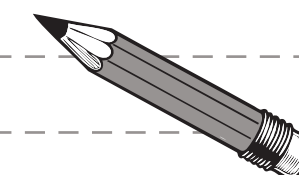
EXPEDICE NA MRTVOU TRÁŤ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ V roce 2008 aplikace Google zveřejnila možnost prohlížení satelitních snímků celého světa, a bylo tak možné sledovat i odlehlá místa na Sibiři. Na snímcích v této oblasti byly patrné pozůstatky táborů Gulagu i samotná trať, která se táhla jako tenká linka neobydlenými oblastmi severní Sibiře na rozhraní tajgy a tundry.
- 2 ➡ Právě zveřejnění těchto satelitních snímků bylo impulzem k první expedici k pozůstatkům táborů Gulagu na tzv. Mrtvé trati (transpolární železnici), kterou v roce 2009 uspořádalo sdružení Gulag.cz.
- 3 ➡ Cesta na místo trvala zhruba týden, letecky se účastníci dopravili z Prahy s přestupem v Moskvě do sibiřského Krasnojarsku a odtud putovali čtyři dny parníkem po Jeniseji na sever do města Igarka. Odtud bylo nutné na motorových člunech jet dalších sto kilometrů po Jeniseji k pozůstatkům táborů Gulagu.
- 4 ➡ V roce 2013 si pak na stejných místech během další expedice její účastníci pronajali vrtulník, který s nimi doletěl 200 kilometrů hluboko do tajgy do míst, kde se nacházejí nejzachovalejší tábory a kde jsou zároveň nejmenší vlivy civilizace.

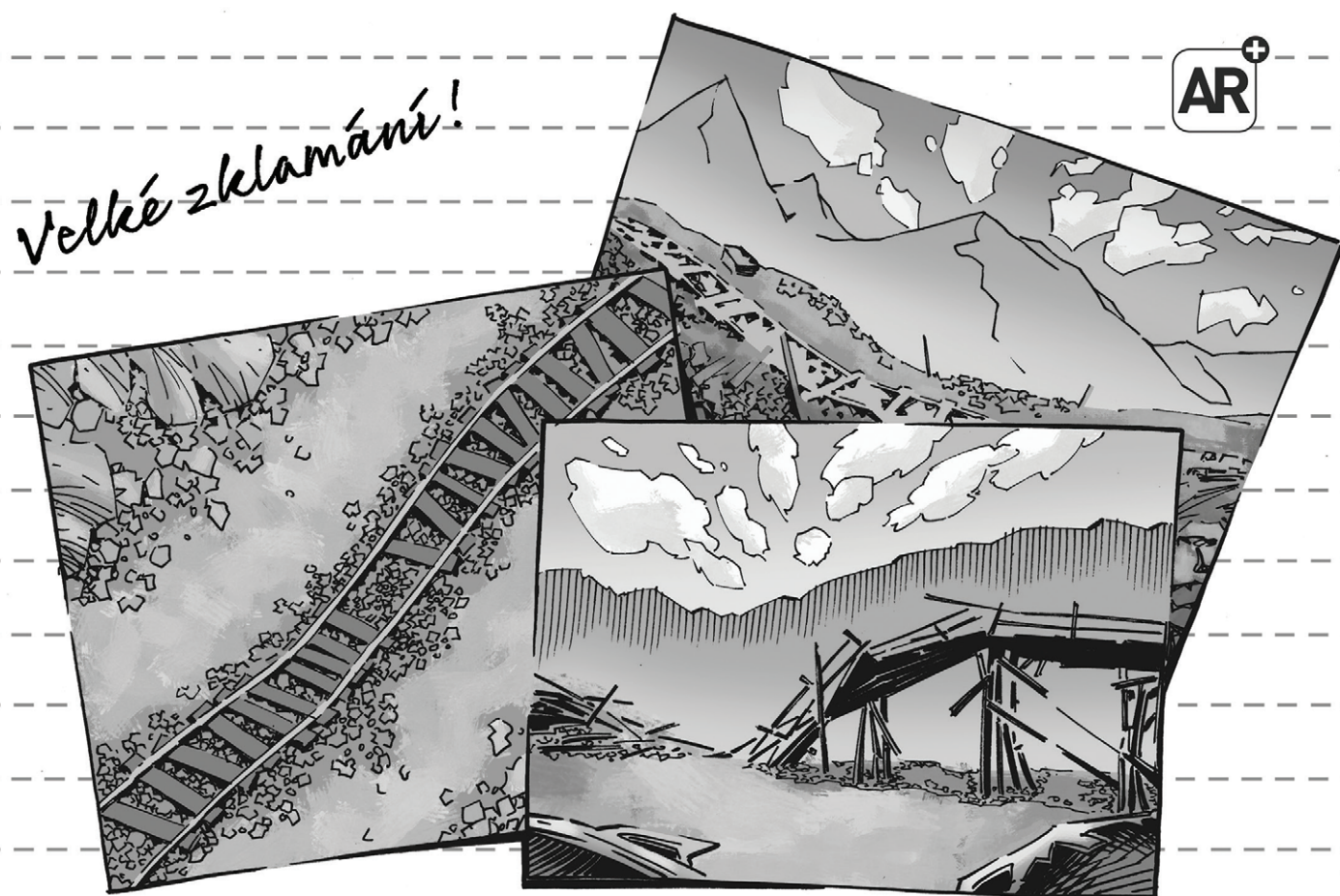
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

27. srpna

V našich lesích jsem se nikdy necítil tak stísněně, ztraceně. Tajga, to je zážitek, to je síla. Nepropustná, rychle se ztratiš: všude jen břízky, břízky, břízky. A uprostřed toho najednou stojí lokomotiva. A o kus dál první lágr. Po 14 dnech cesty jsme se konečně dostali k náspu Mrtvé trati a do lágru Ključ. Ten bohužel krátce předtím shořel. Rychle jsme změnili plány a vyrazili do lágru Barabanicha.

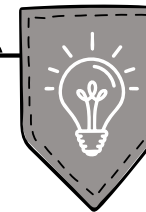

ÚKOL PRO VÁS

O ČEM VYPOVÍDÁ DNEŠNÍ STAV ŽELEZNICE? K ČEMU TADY DOŠLO A PROČ? VYTVOŘTE HYPOTÉZU A ZAPIŠTE JI SEM:

SIBIŘ, VĚČNĚ ZMRZLÁ PŮDA, NEKVALITNÍ PRÁCE, NESMYSLNÁ STAVBA

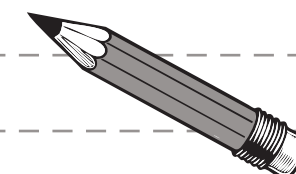
DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Práce vězňů na Mrtvé trati byla od samého počátku do značné míry nesmyslná a odsouzena k zániku, což dnes jasně vidíme na fotografiích pokroucených kolejnic, propadlých náspů a rozpadlých mostů. Fotografie se zobrazí prostřednictvím rozšířené reality.
- 2 ➡ Stavba probíhala v oblasti permafrostu, tedy trvale zmrzlé půdy, která se v létě rozmáčí a v zimě znovu zmrzne – koleje se pak vlní, konstrukce praskají a celé úseky se bortí. K tomu se přidávalo šízení práce, mezi vězni známé jako tzv. tufta. Aby splnili nesmyslné normy a vyhnuli se trestům, často jen „naoko“ plnili úkoly, používali nekvalitní materiály nebo práci zjednodušovali.
- 3 ➡ Do budovaného náspu železnice například namísto štěrku a kamení házeli rozvětvené kmeny stromů. Výsledkem byla železnice, která sice existovala na papíře a v hlášení, ale ve skutečnosti nemohla dlouhodobě fungovat. Mrtvá trať je tak výmluvným příkladem toho, jak totalitní systém obětoval lidské životy v projektu, který ignoroval přírodní podmínky i základní technickou logiku.

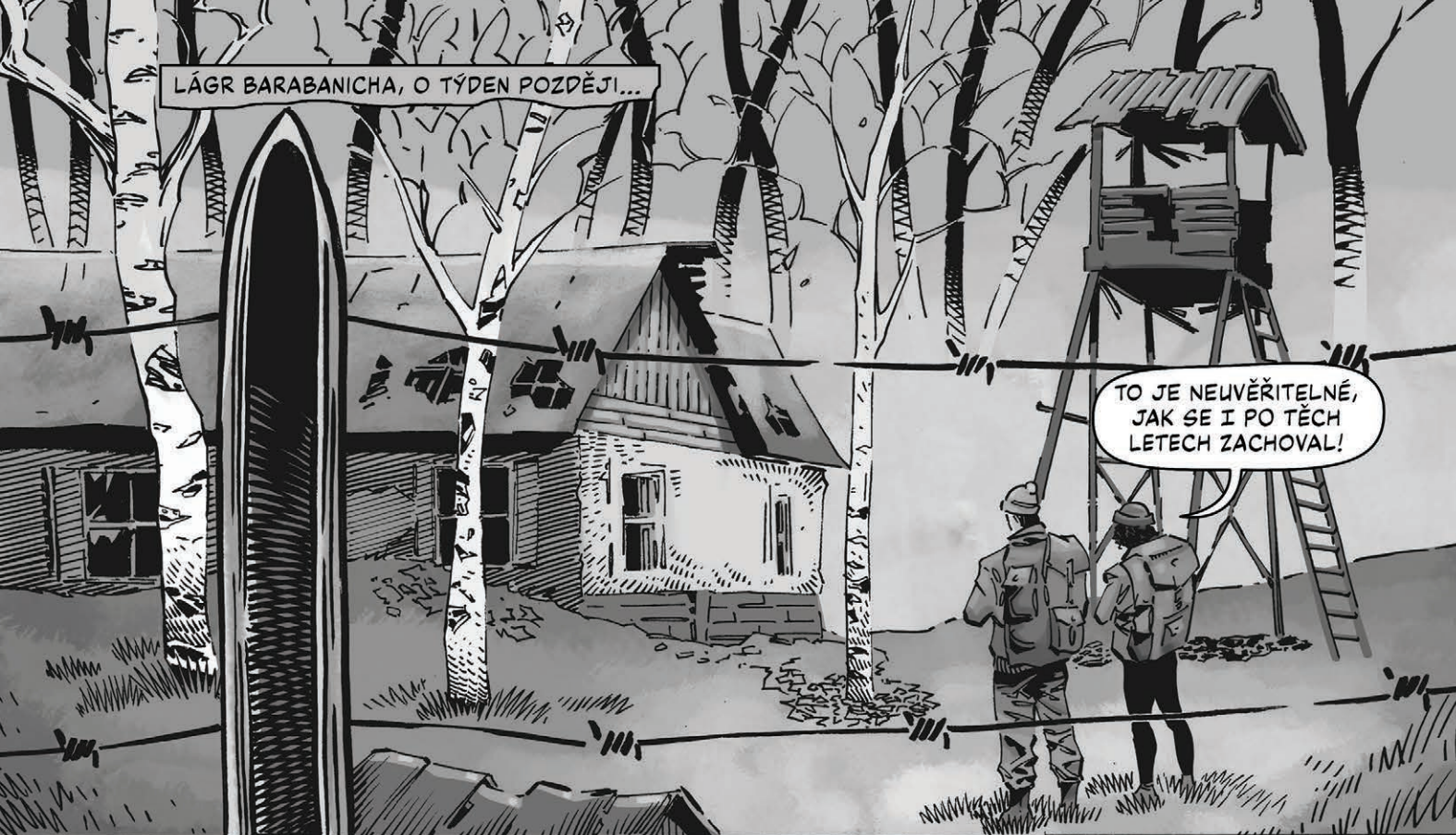
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Upozornění:

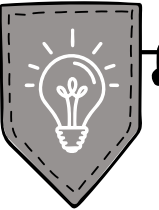
Rozšířená realita vám otevře fotogalerii pozůstatků Mrtvé trati. Jednotlivé fotografie si můžete prohlédnout stisknutím šipky vpravo.

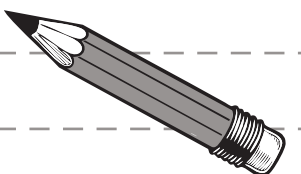
LÁGR BARABANICHA

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Lágr Barabanicha je jedním z lágrů podél Mrtvé trati, který byl během expedice týmu Gulag.cz v letech 2009 a 2013 navštíven a zdokumentován.
- 2 ➡ Jedná se o nejzachovalejší tábor, který tým Gulag.cz zmapoval. Většina baráků v době expedice pořád stála a nacházelo se v nich velké množství původních artefaktů.
- 3 ➡ Ve srovnání s většinou mapovaných „řadových“ táborů pro cca 500 vězňů se jednalo o větší tábor. Jeho kapacita byla odhadem 1 000 vězňů. Na rozdíl od ostatních mapovaných táborů se v tomto nacházela nemocnice, velký klub, psí boudy a několik druhů vězeňských baráků.

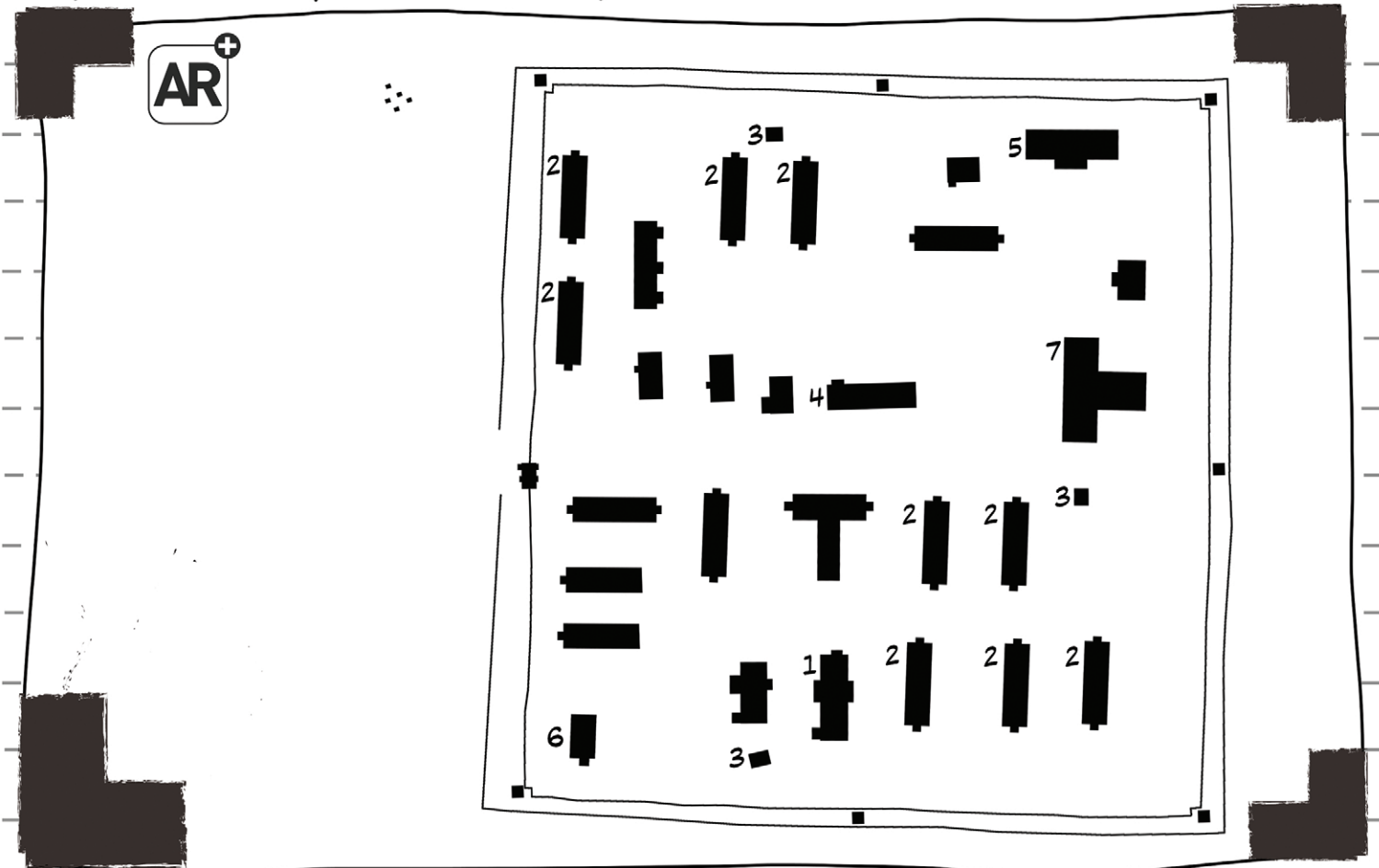
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Lágr Barabanicha, o týden později. 3. září

Konečně jsme našli místo, kde ještě můžeme něco zmapovat. Je to jako z nějakého sci-fi románu, kdy prostě ze dne na den odněkud zmizí civilizace. Zůstanou tam všechny ty předměty a atributy běžného života, ale zmizí ti lidé. Lágr je obrovský, práci jsme si museli dobře rozvrhnout a naplánovat, abychom stihli vše podstatné.

ÚKOL PRO VÁS

ZAMYSLETE SE, KTERÉ ČÍSLO ODPOVÍDÁ DANÉMU TYPU BARÁKU, A POZNAMENEJTE SI SVOU HYPOTÉZU:

ADMINISTRATIVNÍ BARÁK

BARÁK PRO VĚZNĚ

LATRÍNY

UMÝVÁRNA

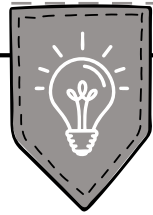
NEMOCNICE

SAMOTKA

JÍDELNA A KLUB

VAŠE CESTA DÁLE POVEDE TUDY:				
1.....	11-12	23-26	27-28	39-42
2.....	13-14	23-26	29-30	39-42
3.....	15-16	23-26	31-32	39-42
4.....	17-18	23-26	33-34	39-42
5.....	19-20	23-26	35-36	39-42
6.....	21-22	23-26	37-38	39-42

TYPICKÁ ARCHITEKTURA LÁGRU

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- ➡ Rozšířená realita zobrazí 3D model pracovního tábora Barabanicha.
- ➡ V každém táboře Gulagu se nacházelo několik typů budov. Základním typem ve všech táborech byl vězeňský barák, ve kterém žili vězňové.
- ➡ Dále se v táborech nacházela kuchyně, často spojená s jídelnou (někdy ale místo jídelny bylo jen výdejní okénko). Jídelna pak mohla sloužit i jako kulturní klub, pro politicko-ideologické přednášky či divadelní představení. Ve větších táborech byl klub samostatným barákem.
- ➡ V táboře se dále nacházely latríny, umývárna, sušárna a dezinfekční místnost, administrativní baráky, dílny či různé sklady.
- ➡ V každém táboře se nacházela samotka, kam byli zavíráni vězni za sebemenší přestupek. V menších táborech měla samotka tři cely. Často v ní byla společná cela pro více vězňů, ale i malá úzká místnost, kde mohli vězni pouze stát bez možnosti si lehnout.

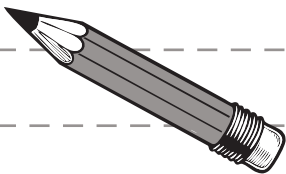
Nejčastějším typem tábora byl běžný pracovní lágr, z nějž každý den vězni chodili za prací. Některé tábory stály na svých místech po mnoho let, jiné byly dočasné a stěhovaly se s tím, jak postupovala práce (těžba dřeva, stavba železnice). Kapacita táborů činila stovky až tisíce vězňů. Na významných železničních či říčních uzlech pak stály tzv. tranzitní tábory, skrz které putovaly transporty vězňů a kde se rozdělovaly podle toho, na jakou stavbu z Gulagu byli posláni.

Na stavbu baráků se používal dostupný materiál podle míst, kde se tábor nacházel. V sibiřské tajze byly baráky postaveny ze dřeva, v holé kazašské stepi z kamene a vepřovic – nepálených cihel, u měst často z běžných cihel, v polárních oblastech se používal kámen, baráky byly také mnohdy částečně či úplně zapuštěny do země v podobě zemljanek.

Tábory byly oddělené pro muže a pro ženy. Většinou existovaly samostatné ženské tábory, v některých případech větších táborů existovaly speciální ženské zóny oddělené od mužských zdí a ostatními dráty. I když to bylo zakázané, k setkávání a navazování vztahů mezi zavřenými muži a ženami relativně často docházelo.

V táborech se rodily i děti – některé ženy přicházely do táborů těhotné, jiné otěhotněly po znásilnění ze strany dozorce, někdy ale otěhotněly záměrně po navázání vztahu s jiným vězněm nebo s jasným cílem vyhnout se díky těhotenství té nejtěžší práci. V centrálních táborech jednotlivých staveb Gulagu se nacházely i porodnice a zvláštní baráky pro matky s kojenci. Děti však mohly s matkami zůstat jen velmi omezeně. Postupně se s matkami vídaly jen po dobu kojení či jen jednou za několik dní a ve věku tří let byly matkám odebírány a posílány do zvláštních dětských domovů Gulagu. Matky se se svými dětmi často po propuštění už nikdy nesetkaly.

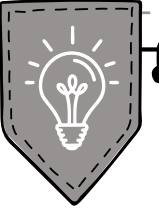
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

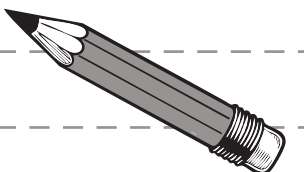
ADMINISTRATIVNÍ BARÁK

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Hladký chod tábora zajišťoval administrativní barák, který vedl účetnictví, seznam vězňů a přehled o vykonané práci.
- 2 ➡ Jednalo se o vnitřně členitou budovu. Administrativní barák byl často spojen s knihovnou nebo ošetrovnou.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

ADMINISTRATIVNÍ BARÁK

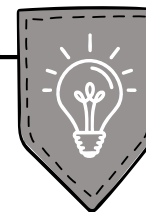
4. září

Našli jsme administrativní budovu lágru. A dokonce zachovanou kartotéku vězňů a v ní spoustu zajímavých dokumentů.

AR⁺

DOKUMENT SE ZÁPOČTY SPLNĚNÉ PRÁCE

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Každodenní práce v Gulagu se točila kolem splnění či nesplnění určené pracovní normy. Normou mohl být objem vytěženého dřeva či horniny, metry postaveného náspu, délka a výška budované stavby apod. Od splnění či nesplnění normy se odvíjela výše denního přidělu chleba a jídla, ale v některých táborech v určité době splnění normy ovlivňovalo i délku trestu.
- 2 ➡ Na stavbě Mrtvé trati, odkud pochází tento nalezený dokument se zápočty splněné práce, se za pravidelné překračování normy zkracoval trest. Na dokumentu je vidět, jak vždy po třech měsících byla započítána výše splněné normy. Pokud přesahovala sto procent, zkracoval se o určitý počet dnů i trest, jehož nově určený konec se vždy čtvrtletně také uváděl.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

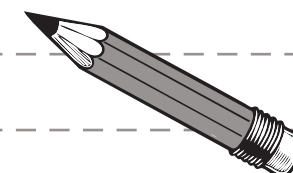
Tipy pro vás:

3D model předmětu je [dostupný zde](#):
Můžete jej promítnout při závěrečné reflexi, aby celá třída viděla nález, který daná skupina zkoumala.

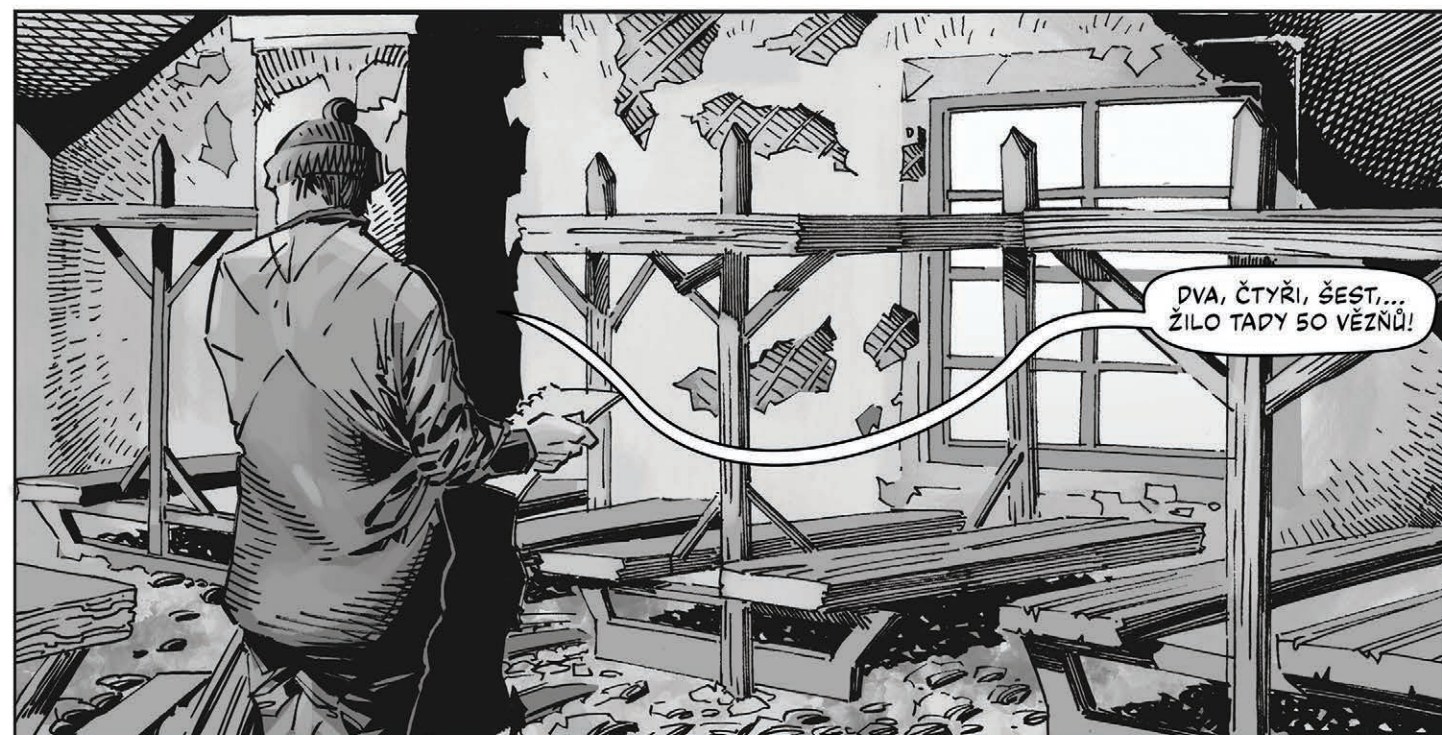

ÚKOL PRO VÁS

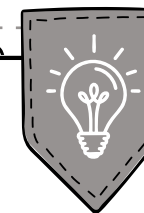
 ZAPIŠTE, JAKÉ INFORMACE O ŽIVOTĚ VĚZNĚ V TÁBOŘE JSTE Z DOKUMENTU ZJISTILI:

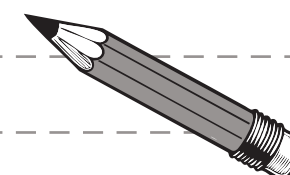
BARÁK PRO VĚZNĚ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Vězňové žili v táborech Gulagu většinou v barácích. V některých lágrech žili vězňové v zemljankách. Vězňové, kteří byli poslání stavět nový tábor, byli nuceni bydlet ve stanech, někdy neměli ani ty.
- 2 ➡ Podobu baráků určovaly předpisy, proto v jednotlivých lágrech vypadaly podobně. Lišily se vnitřními podmínkami podle kategorie vězňů.
- 3 ➡ Tento konkrétní typ budovy znázorněný v komiksu je o rozměrech 26 m x 8 m a je rozdělen vnitřní zdí na dvě stejné poloviny se samostatnými vchody. V každé části bylo ubytováno 40–50 vězňů.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

BARÁK PRO VĚZNĚ

5. září

V baráku jsme našli kus kabátu a přemýšleli jsme, jak tady mohli vydržet v zimě. Uvážilo se mi totiž, co psal Varlam Šalamov o Gulagu v Kolymských povídkách: „Když je mráz víc než -50°C , mrznou plivance v letu. Plivance mrzly už 14 dnů...“

Zima tady trvá 9 měsíců
v roce a v lednu a únoru
jsou tady teploty
i pod -50°C !

ÚKOL PRO VÁS

 URČETE, CO JE ZOBRAZENÝ 3D MODEL PŘEDMĚTU NALEZENÉHO V BARÁKU A K ČEMU SLOUŽÍ.
A ZAPIŠTE SVOU HYPOTÉZU:

RUKAVICE

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Předmět, který zobrazí aplikace s rozšířenou realitou, je pracovní rukavice z nápravně pracovního tábora Barabanicha u Mrtvé trati, transpolární železnice budované vězni Gulagu v letech 1947–1953. Byla nalezena během expedice týmu Gulag.cz v roce 2013.
- 2 ➡ Tento typ rukavice patřil k zimnímu vybavení vězňů. V oblasti Mrtvé trati dosahovaly teploty v zimě až minus 50 stupňů Celsia.

Upozornění:

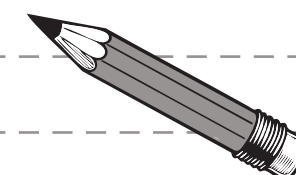
Společně s rukavicí se zobrazí i krabička sirek. Ty nejsou součástí artefaktu, slouží čistě jako měřítko pro představu, jaká je skutečná velikost zobrazeného artefaktu.

Tipy pro vás:

3D model předmětu je dostupný zde:
Můžete jej promítnout při závěrečné reflexi, aby celá třída viděla nález, který daná skupina zkoumala.

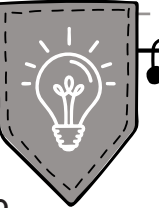
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

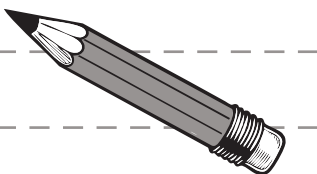
JÍDELNA A KLUB

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Každý tábor disponoval vlastní kuchyní spojenou s jídelnou. Často se nacházela na opačném konci proti hlavnímu vchodu do táborové zóny.
- 2 ➡ Jídelna někdy plnila i účel společenské místnosti – klubu. Polovinu baráku tvořila kuchyně s velkými železnými kotly na vaření a příčkami na výdej chleba a skladování zásob. V jídelní části pak byly rozmístěny stoly, často zde bylo i malé pódium pro kulturně výchovné akce.
- 3 ➡ Kuchyně byla středobodem života v táboře, kde často vládl velký hlad. Jídlo se vydávalo většinou dvakrát denně, ráno a večer. Přes den vězni jedli (pokud měli co) venku na společných pracích.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

JÍDELNA

6. září

Jedním z největších baráků byla kuchyň a jídelna, která sloužila zároveň jako společenská místnost. Na veškeré vaření měli jen dva obrovské kotle. Základem stravy byla kaše nebo polévka, které se říkalo balanda.

AR⁺

A ještě něco?

ÚKOL PRO VÁS

URČETE, CO JE ZOBRAZENÝ 3D MODEL PŘEDMĚTU NALEZENÉHO V JÍDELNĚ A K ČEMU SLOUŽÍ. A ZAPIŠTE SVOU HYPOTÉZU:

FORMA NA CHLEBA

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Předmět, který zobrazí aplikace s rozšířenou realitou, je plechová forma na chléb z nápravně pracovního tábora u Mrtvé trati. Byla nalezena během expedice týmu Gulag.cz v roce 2013.
- 2 ➡ Chléb byl v táborech základem stravy společně s kaší či řídkou polévkou, které se říkalo balanda.

Chléb měl v táborech Gulagu zásadní, téměř existenční význam, protože představoval hlavní složku stravy a základní podmínku přežití. Jeho přiděly byly přímo vázány na splnění pracovních norem – kdo normu splnil, dostal více, kdo ne, obdržel méně, což vedlo k bludnému kruhu hladu a vyčerpání. Kvalita chleba byla navíc velmi nízká a kolísala podle zásobování. Ačkoli měl být z žitné mouky, často obsahoval různé příměsi a náhražky, které měly zvětšit objem. Výsledkem byl těžký, hutný a mnohdy špatně upečený bochník, který však i přes svou nízkou kvalitu rozhodoval o šanci vězňů přežít.

Upozornění:

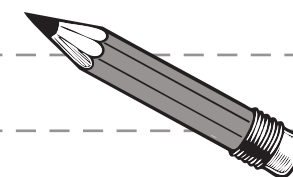
Společně s formou na chleba se zobrazí i krabička sirek. Ty nejsou součástí artefaktu, slouží čistě jako měřítko pro představu, jaká je skutečná velikost zobrazeného artefaktu.

Tipy pro vás:

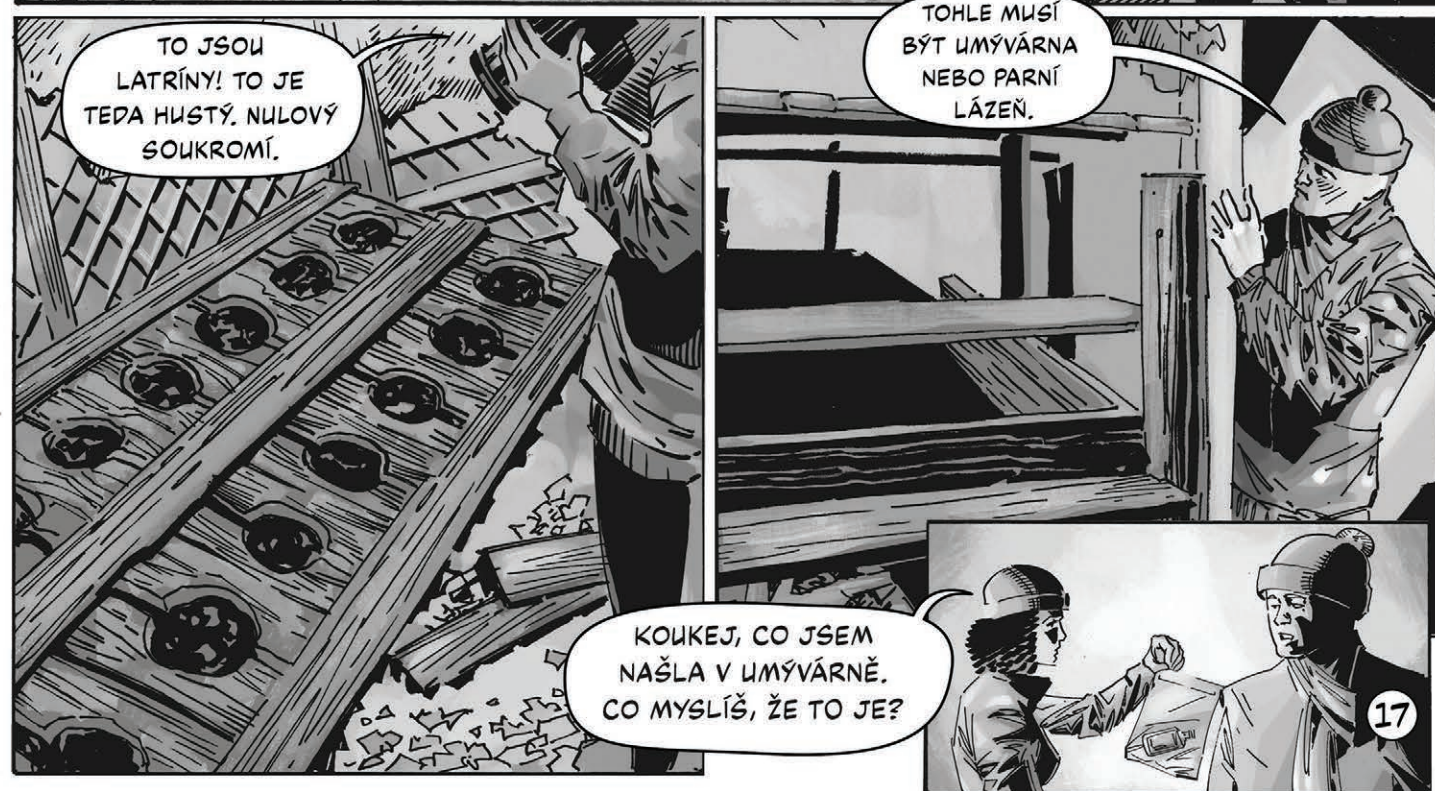
3D model předmětu je dostupný zde:
Můžete jej promítnout při závěrečné reflexi, aby celá třída viděla nález, který daná skupina zkoumala.

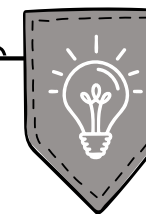
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

NEMOCNICE, BAŇA, LATRÍNY

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ **NEMOCNICE:**
Samostatné nemocnice se nacházely pouze ve větších táborech pro 1 000 a více vězňů, ve většině pracovních táborů byla pouze ošetrovna.
- 2 ➡ **BAŇA:**
Nedílnou součástí každého vybaveného tábora byl barák s lázní, tzv. baňou, a prádelnou a také dezinfekční místnost a sušárna.
- 3 ➡ **LATRÍNY:**
Latríny patřily k základnímu vybavení každého tábora a vždy se stavěly jako jedny z prvních objektů. Většinou se v každém táboře nacházely dvojce společné latríny, naproti sobě po stranách u plotu z ostnatého drátu. Vězni je používali v běžném táborovém režimu. Pouze když si odbývali trest na samotce, museli k vyměšování používat speciální vědra, neboli paraši.

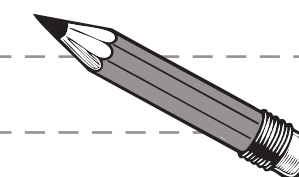
Lékařská péče

Kvalita lékařské péče se velmi různila. Větší nemocnice měly personál a léky, v menších nemocnicích byla situace horší, co se hygienických podmínek i dodávek léků týče. Lékaři pocházeli také z řad vězňů, ale obecně jich byl v celém systému Gulagu velký nedostatek. Práce pomocného ošetřovatele byla snem mnohých vězňů, neboť znamenala osvobození od namáhavých společných prací.

Hygiena

Podle některých vzpomínek měli vězni návštěvu lázně povinnou jednou týdně či za deset dní. Během koupele bývaly vězňům ostrihány vlasy mašinkou a tělo oholeno jako prevence proti vším. Své oblečení museli pravidelně předávat na dezinfekci. V některých táborech fungovaly i sušárny, kam vězni každý večer předávali k vysušení své válenky promočené z práce venku.

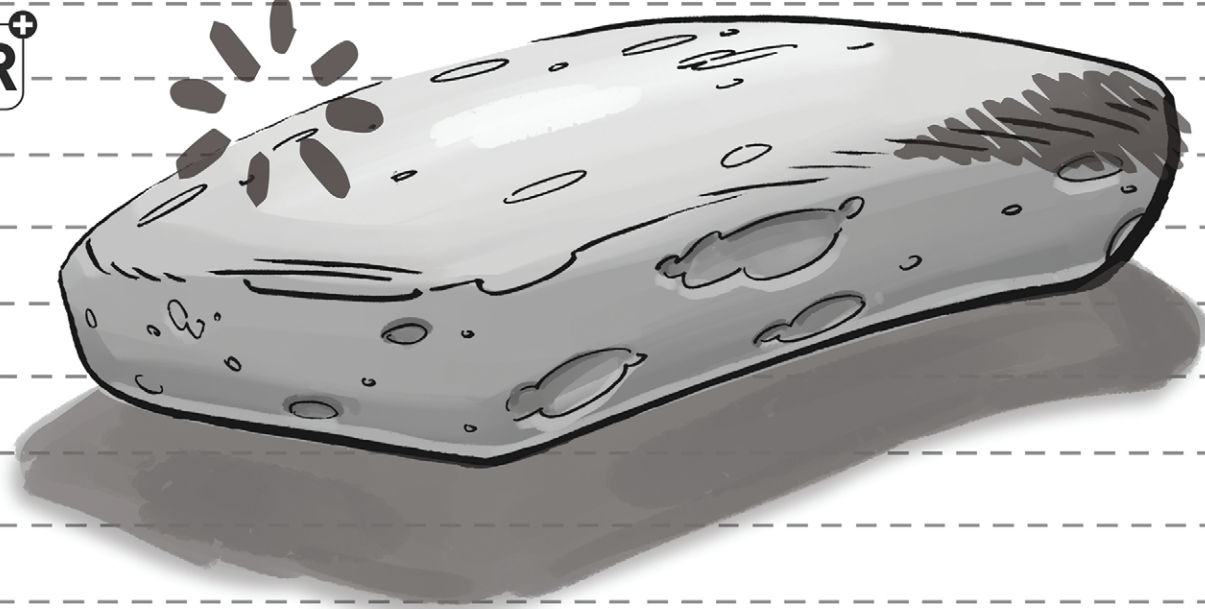
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

7. září

Lágróvá nemocnice - s čím tam ti lidé nejčastěji přicházeli?

 URČETE, CO JE ZOBRAZENÝ 3D MODEL PŘEDMĚTU NALEZENÉHO V TÁBOŘE A O ČEM SVĚDČÍ.
A ZAPIŠTE SVOU HYPOTÉZU:

- ➡ Předmět zobrazený v rozšířené realitě je podomácku vyrobené holítko z prkna a žiletky, nalezené v táboře Barabanicha během expedice týmu Gulag.cz na Mrtvou trať v roce 2013.
- ➡ I v krutých podmínkách Gulagu bylo pro mnohé vězně důležité dodržovat každodenní malé hygienické rituály, které jim dodávaly sílu uchovat si alespoň základní pocit lidské důstojnosti.

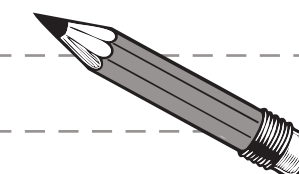

Společně s holítkem se zobrazí i krabička sirek. Ty nejsou součástí artefaktu, slouží čistě jako měřítko pro představu, jaká je skutečná velikost zobrazeného artefaktu.

3D model předmětu je dostupný zde:
Můžete jej promítnout při závěrečné reflexi, aby celá třída viděla nález, který daná skupina zkoumala.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

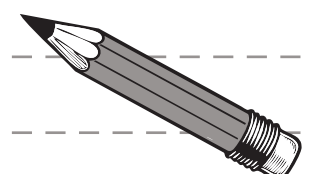
SAMOTKA

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Samotka, oficiálně trestný izolátor, byla nedílnou součástí prakticky každého pracovního tábora.
- 2 ➡ Většinou se jednalo o menší samostatný barák oddělený od zbytku tábora ještě jednou vrstvou oplocení z ostnatého drátu.
- 3 ➡ Sloužila k potrestání vězňů za sebemenší přestupek (reálný i smyšlený) několikadenní izolací s minimem vody a jídla.

Velikost samotky se odvíjela od velikosti tábora. V malých táborech pro několik set osob měly samotky většinou dvě až tři cely, ve větších táborech se mohlo jednat o celý velký barák s množstvím cel. V celách často nebyla okna ani kamna, vězni v nich trpěli hladem, mrazem, žízní i nedostatkem spánku.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

SAMOTKA

7. září, odpoledne

Našli jsme něco, o čem jsme si mysleli, že je psí bouda, ale byla to samotka. **Nejděsivější místo!** Párkrát jsme se tam navzájem zavřeli, abychom pocítili, jaké to asi mohlo být. Po deseti minutách naprostého ticha, v zavřených místnosti, kde není absolutně nic, jenom okénko 30x40 cm... být tam několik dní? To zlomí snad každého!

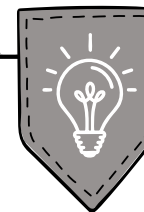

ÚKOL PRO VÁS

URČETE, CO JE 3D MODEL PŘEDMĚTU NALEZENÉHO V TÁBOŘE A K ČEMU SE VYUŽÍVAL.
ZAPIŠTE SVOU HYPOTÉZU:

PARAŠA

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- ➡ Předmět zobrazený v rozšířené realitě je kbelík na exkrementy nalezený v samotce tábora Barabanicha během expedice týmu Gulag.cz na Mrtvou trať v roce 2013.
- ➡ Kbelík, nazývaný paraša, nahrazoval na samotkách toaletu.

Upozornění:

Společně s parašou se zobrazí i krabička sirek. Ty nejsou součástí artefaktu, slouží čistě jako měřítko pro představu, jaká je skutečná velikost zobrazeného artefaktu.

Tipy pro vás:

3D model předmětu je dostupný zde:
Můžete jej promítnout při závěrečné reflexi, aby celá třída viděla nález, který daná skupina zkoumala.

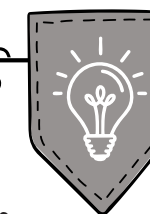

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

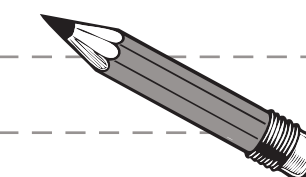
PRÁCE

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Život táborového vězně závisel na tom, k jaké práci byl přidělen.
- 2 ➡ Vězni s dlouhými tresty obvykle prošli celou škálou zaměstnání. Často to byla otázka štěstí.
- 3 ➡ Pracovní den v lágrech trval 11–12 hodin, za války se prodlužoval i na 14–16 hodin. Práce se lišila nejen tábor od tábora, ale i uvnitř tábora. Vězni pracovali na těžbě dřeva, zlata či uhlí, na stavbách železnic a silnic, ale i v zemědělství či textilních továrnách.
- 4 ➡ Vězni, kteří měli štěstí, dostali privilegovanější práci – především to byli vězni, kteří měli pro tábor některou z užitečných profesí (jako lékaři nebo stavební inženýři) – nebo to byly různé práce uvnitř táborové zóny.

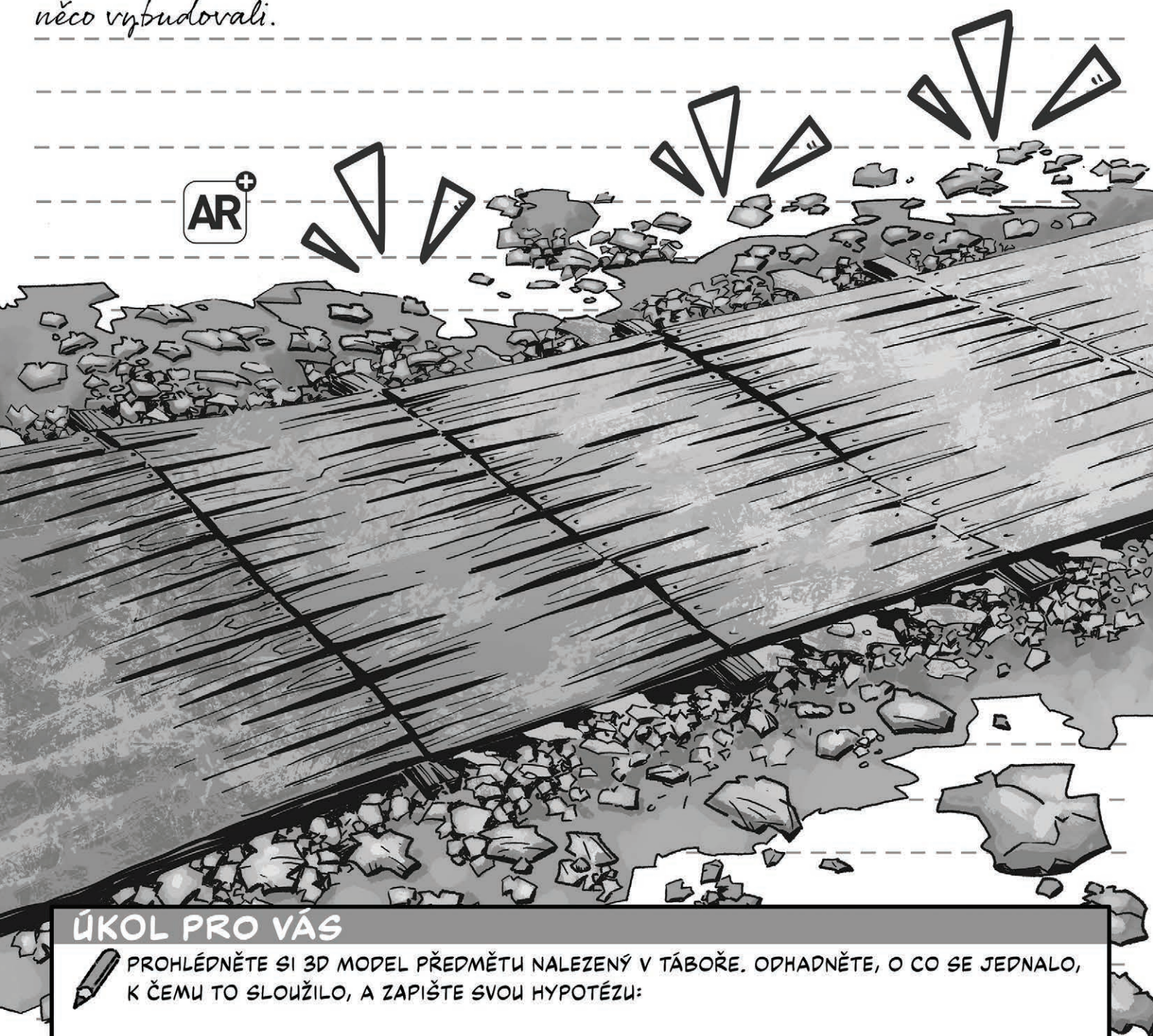
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Náčiní, které jsme našli v lomu, bylo velmi prosté.

Testli takhle primitivní vybavení měli všude, museli se strašně nadřít, aby něco vybudovali.

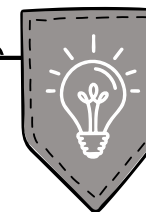

ÚKOL PRO VÁS

PROHLÉDNĚTE SI 3D MODEL PŘEDMĚTU NALEZENÝ V TÁBOŘE. ODHADNĚTE, O CO SE JEDNALO, K ČEMU TO SLOUŽILO, A ZAPIŠTE SVOU HYPOTÉZU:

TRAKAŘ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Předmět zobrazený v rozšířené realitě je trakař, kterým vězni převáželi vytěžený materiál od vchodu do uranového dolu ke žlabovému dopravníku. Odtud materiál pokračoval dolů do údolí, kde byl tříděn a dále zpracováván.
- 2 ➡ Zajímavostí je, že trakař neměl kolo, ale smyk, po němž se trakař posouval po položených prknech. V zimních podmínkách to pravděpodobně bylo účelnější řešení než klasické kolečko.
- 3 ➡ Trakař byl nalezen v opuštěném nápravně pracovním táboře Gulagu v Mramorové soutěsce v Čitské oblasti během expedice týmu Gulag.cz v roce 2016.

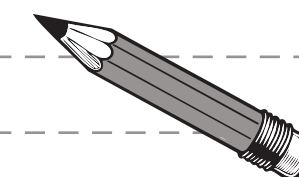
Tipy pro vás:

3D model předmětu je dostupný zde:

Můžete jej promítnout při závěrečné reflexi, aby celá třída viděla nález, který daná skupina zkoumala.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

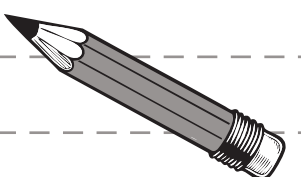
- Expedice Gulag.cz detailně zmapovaly a zaměřily pozůstatky táborů Gulagu podél tzv. Mrtvé trati.
- Na základě těchto detailních zaměření v Gulag.cz vytvořili 3D model tábora Gulagu a převedli jej do virtuální reality, kterou můžete v rámci vzdělávacího programu GulagXR využít.

Tipy pro vás:

Pokud byste chtěli prozkoumat i jiný typ lágru z jiné části Sovětského svazu, pak 3D modely pozůstatků lágrů Gulagu v Kazachstánu [najdete zde](#):

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

VEZMĚTE SI BRÝLE PRO VIRTUÁLNÍ REALITU A NÁSLEDNĚ ZAPIŠTE INFORMACE A POCITY, KTERÉ JSTE SI Z VR ODNESLI. NEMÁTE-LI BRÝLE PRO VIRTUÁLNÍ REALITU, NAMIŘTE TABLET ČI MOBILNÍ TELEFON S APLIKACÍ NA RÁMEČEK S IKONOU AR, A TA VÁM SPUSTÍ PROHLÍDKU.

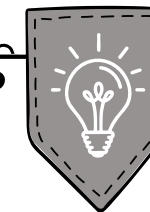

ÚKOL PRO VÁS

ZAPIŠTE SVÉ POSTŘEHY:

VSTUP DO GULAGU VE VIRTUÁLNÍ REALITĚ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Pokud máte k dispozici brýle pro virtuální realitu Meta Quest s nainstalovanou aplikací virtuální reality GulagXR, je toto moment, kdy žákům umožníte virtuální prohlídku táborem Gulagu.
- 2 ➡ Pokud nemáte k dispozici brýle pro virtuální realitu, využijte aplikaci s rozšířenou realitou, která vám spustí průchod táborem Gulagu ve virtuální realitě.

Tipy pro vás:

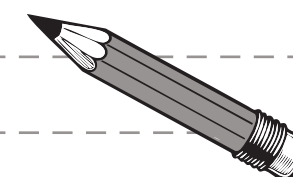
Pro každé jedny brýle pro virtuální realitu potřebujete prostor minimálně 3 x 3 metry. Do výuky doporučujeme zapojit 3–4 ks brýlí pro virtuální realitu (dle prostoru, který máte k dispozici).

Kompletní virtuální prohlídka zabere zhruba 10 minut. Pokud nemáte dostatek času, prostoru a brýlí, aby se kompletně vystřídali všichni žáci, nechte každého žáka absolvovat virtuální prohlídku částečně (kompletní průchod virtuální realitou jim nahradí tablet s rozšířenou realitou).

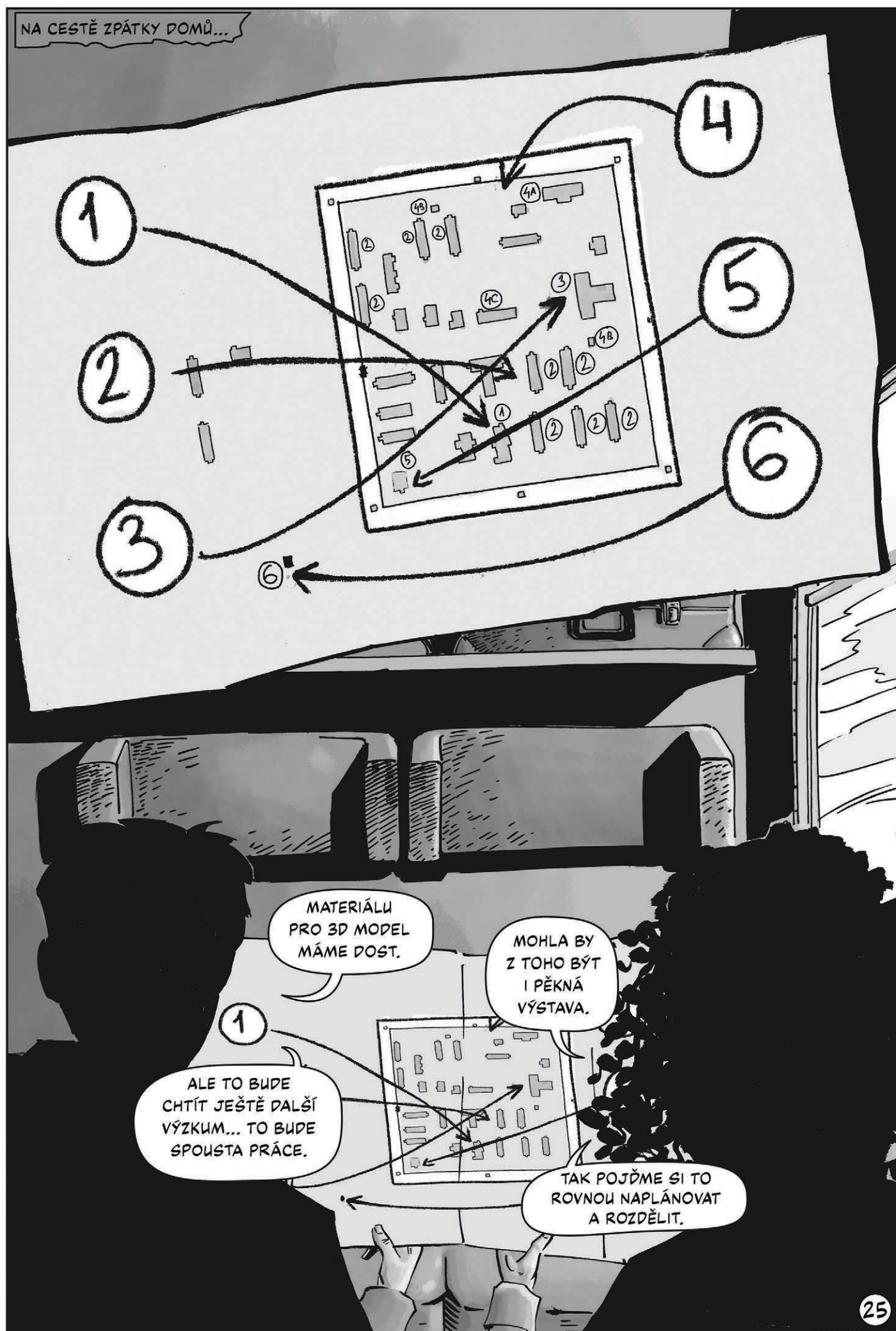
Aplikace pro virtuální realitu a detailní instrukce jsou dostupné zde:

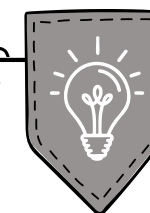
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

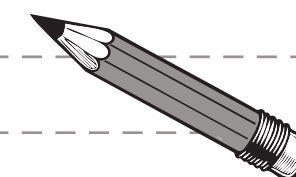
PLÁNEK LÁGRU BARABANICHA – OVĚŘENÍ TYPŮ BARÁKŮ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Na této straně komiksu si žáci mohou ověřit své hypotézy stanovené na straně 10, tedy zjistit, zda správně určili jednotlivé typy baráků v lágru Barabanicha.
- 2 ➡ Jednotlivá čísla v plánu představují typy baráků, resp. míst (žáci je najdou na následující straně komiksu 26).
- 3 ➡ Číslíce odpovídají těmto typům baráků a míst:
  - ➡ Číslo 1 = administrativní barák
  - ➡ Číslo 2 = jídelna
  - ➡ Číslo 3 = baráky vězňů
  - ➡ Číslo 4a = nemocnice
  - ➡ Číslo 4b = latríny
  - ➡ Číslo 4c = lázeň (baňa)
  - ➡ Číslo 5 = samotka
  - ➡ Číslo 6 = lom

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

15. září

Po více než třech týdnech jsme zpátky v civilizaci a jedeme domů. Expedice byla úspěšná. Nakonec se nám podařilo detailně zmapovat jeden velký lágr a našli jsme tam spoustu unikátních artefaktů. Těším se, až to budeme celé zpracovávat.

Co nás teď čeká dál:

- 1 ADMINISTRATIVNÍ BARÁK**
PRACOVNÍ NORMY -> ARCHIV MEMORIÁLU (MOSKVA)
JDETE NA 27-28 39-42
- 2 BARÁK VĚZŇŮ**
OBLEČENÍ A VYBAVENÍ VĚZŇŮ
DOMA - ZPRACOVAT VZPOMÍNKY PAMĚTNÍKŮ
JDETE NA 29-30 39-42
- 3 JÍDELNA**
STRAVA VĚZŇŮ -> DOMA - ZPRACOVAT ZMÍNKY V LITERATUŘE
JDETE NA 31-32 39-42
- 4 NEMOCNICE (4a), LATRÍNY (4b) A LÁZEŇ (4c)**
ZDRAVÍ A NEMOCI VĚZŇŮ -> DOMA ZPRACOVAT ZMÍNKY V LITERATUŘE
JDETE NA 33-34 39-42
- 5 SAMOTKA**
TRESTY V TÁBOŘE -> DOMA - ZPRACOVAT VZPOMÍNKY PAMĚTNÍKŮ
JDETE NA 35-36 39-42
- 6 LOM**
PRÁCE VĚZŇŮ -> PETROHRAD ROZHOVOR S PAMĚTNÍKEM
JDETE NA 37-38 39-42

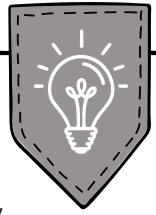
ÚKOL PRO VÁS

OVĚŘTE SI, ZDA VAŠE HYPOTÉZA, KTEROU JSTE STANOVILI NA STRANĚ 10, BYLA SPRÁVNÁ. A ZAPIŠTE, PRO KOLIK VĚZŇŮ BYL TÁBOR URČEN.

26

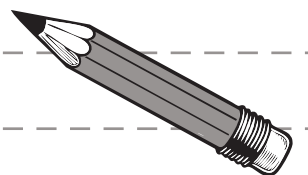
ROZCESTNÍK

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1** ➡ Tato strana určuje, po kterých stranách komiksu se mají skupiny žáků dále vydat (pokud jste pro práci s komiksem zvolili rozdělení třídy na skupiny).
- 2** ➡ Tato strana zároveň slouží jako vodítko pro ověření hypotézy stanovené žáky na straně 10 komiksu.
- 3** ➡ Dle počtu vězeňských baráků a jejich zjištěné kapacity lze spočítat, že tábor Barabanicha byl pro 1 000 vězňů a patřil spíš mezi kapacitně větší tábory (většina byla zhruba pro 500 vězňů).

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

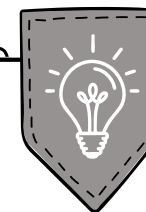

RUDÉ NÁMĚSTÍ, MOSKVA, NĚKOLIK TÝDNŮ PO NÁVRATU Z EXPEDICE...

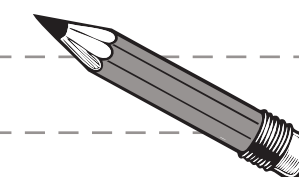
ARCHIV MEMORIALU

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➤ Pobočky sdružení Memorial po celém Rusku od konce 80. let 20. století dávaly dohromady tzv. Knihy paměti jednotlivých ruských regionů. Ty obsahují medailonky, respektive základní informace o lidech, kteří byli nezákonně odsouzeni sovětským režimem a popraveni nebo posláni do táborů Gulagu.
- 2 ➤ Po celém Rusku vyšlo několik stovek takových knih, které celkem obsahují přes tři miliony medailonků.
- 3 ➤ Dnes jsou tyto informace přístupné v online databázi base.memo.ru, která je jedním ze základních zdrojů informací při pátrání po osudech konkrétních obětí sovětských represí.
- 4 ➤ Zdaleka se však nejedná o všechna jména, ale jen o menší část obětí. Ruský stát bohužel tuto snahu nikdy nepodporoval a v poslední době proti ní naopak otevřeně vystupuje.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Zajel jsem do Moskvy, abych se potkal s lidmi ze sdružení Memorial. Vzali mě do svého archivu. Zjistil jsem, že kolem pracovních norem se v lágru točilo prakticky všechno.

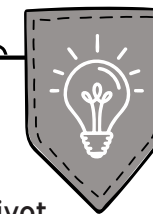
Probíráním dokumentů bych tam mohl strávit roky!

AR

ÚKOL PRO VÁS

 NAPIŠTE TŘI DŮLEŽITÉ POZNATKY O TOM, JAK SE PRACOVNÍ NORMY PROJEVOVALY V ŽIVOTĚ VĚZNĚ. CO DALŠÍHO VÁS ZAUJALO?

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

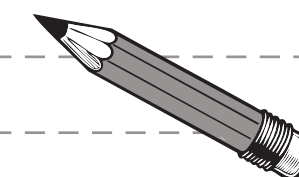
- 1 ➡ Pracovní norma byla jednou ze základních hodnot určujících život vězně v táboře. Vztahovala se na vše – na objem vytěžené horniny v dolu, na počet kubických metrů pokáceného dřeva, na počet metrů postaveného náspu železnice atd.
- 2 ➡ Její splnění či nesplnění rozhodovalo o kvalitě života vězně v otrockém systému nucené práce – jak velký bude mít přiděl jídla, potažmo jak velký bude mít hlad, jak moc bude vyčerpaný, nemocný a schopný přežít. Pokud normu pravidelně plnil či dokonce překračoval, mohl se v některých táborech v určitých dobách existence Gulagu dokonce dočkat zkrácení trestu.
- 3 ➡ Často byla norma téměř nesplnitelná, minimálně pro podvyživené vězně, kteří ale v zájmu zisku přidělu potravy toužili po jejím splnění. Často proto byla v táborech rozšířená tzv. tufta, neboli šizení práce a umělé navyšování splněné normy. Do náspů vězni házeli stromy pro zvýšení objemu, poražené kmeny umísťovali na kameny pro vizuální navýšení vytěženého dřeva, desátníka (kontrolora splnění práce) upláceli (třeba přidělem tabáku), aby započel a uznal ve skutečnosti nevykonanou práci. Tufta byla základem každodenního života vězně, stejně tak snaha práci si co nejvíce zlehčit a dostat se za každou cenu k co největší porci jídla.

Tipy pro vás:

V závěrečné reflexi se žáky můžete prostřednictvím sdílení vybraných vzpomínek diskutovat, jak se vzájemně ovlivňovaly pracovní podmínky a typ práce, schopnost plnění pracovních norem, strava, zdravotní a hygienické podmínky a tresty. A jak ovlivňovaly kvalitu života a míru utrpení vězňů.

Rozšířená realita otevře video s útržky vzpomínek skutečných vězňů, které byly vybrány z memoárů či rozhovorů k tématu pracovních norem v táborech Gulagu. Záměrně jsme vybrali různé vzpomínky různých lidí, mužů i žen, abychom ukázali, že podmínky v jednotlivých táborech i v různých obdobích existence systému Gulag se lišily.

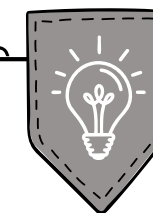
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

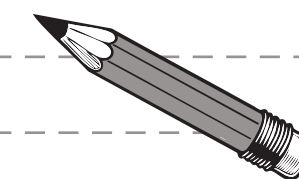
ARCHIVY

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Mnoho informací týkajících se Gulagu a jeho vězňů je možné dodnes najít v archivech v zemích bývalého Sovětského svazu i v Evropě.
- 2 ➡ V Rusku je jen velmi omezený přístup k archivním materiálům jednotlivých vězňů, které se nacházejí většinou v archivech tajné policie FSB. K nim se dostanou jen příbuzní bývalých vězňů, a to ještě zdaleka ne vždy. Ve Státním archivu Ruské federace GARF je pak relativně dobře přístupné množství materiálů týkajících se obecně konkrétních staveb Gulagu (nikoliv však už konkrétních vězňů).
- 3 ➡ Naopak na Ukrajině je nyní přístup ke všem materiálům včetně osobních spisů vězňů zcela otevřený a archiv SBU (ukrajinská tajná služba) všechny žádosti rychle a ochotně odbavuje. Zpřístupňovat se začínají i archivy v Kazachstánu.
- 4 ➡ Různé doplňující informace je možné nalézt i v archivech mimo bývalý Sovětský svaz. V českém Národním archivu či v Archivu ministerstva zahraničí ČR jsou k dispozici například dobové zprávy z čs. velvyslanectví v Moskvě o našich perzekvovaných spoluobčanech apod.
- 5 ➡ Gulag.cz ve spolupráci se sdružením Memorial vytvořily specializovaný online vyhledávač memsearch.org, který propojuje řadu databází a který je užitečným nástrojem jak pro historiky zabývající se sovětskými represemi, tak i pro rodiny a potomky těch, kteří se stali jejich obětí.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Připravujeme s Ninou výstavu o Gulagu.

Potřebuji zjistit:

- Také oblečení měli?
- Fasovali je?
- Stačilo jim i v zimě?

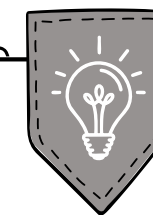
AR⁺

ÚKOL PRO VÁS

ZJISTĚTE, JAK OŠACENÍ A UBYTOVÁNÍ OVLIVŇovalo ŽIVOT VĚZNĚ. NAPIŠTE TŘI DŮLEŽITÉ POZNATKY, KTERÉ JSTE SI ODNESLI ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ:

ŽIVOTNÍ PODMÍNKY A OBLEČENÍ VĚZŇŮ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

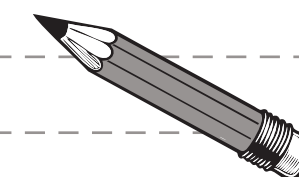
- 1 ⇒ Podmínky v táborech se lišily lágr od lágru i v průběhu celého období fungování Gulagu. Svou roli hrálo i podnebí – jiné je v kazašských stepích než v sibiřské tajze či v polární tundře. Také existoval výrazný rozpor mezi papírovými předpisy (které upravovaly do detailů pravidla, podle kterých měli vězňové žít) a realitou, která v táborech Gulagu panovala. Tu ovlivňovaly také vztahy vězňů k dozorcům a vedení tábora i vztahy vězňů mezi sebou.
- 2 ⇒ Oblečení vězňů bylo jednoduché, jednotné a často ve velmi špatném stavu. Základ tvořila hrubá bavlněná košile a kalhoty, doplněné typickou vatovanou bundou a v chladnějších oblastech i vatovanými kalhotami. Vězni nosili látkovou čepici, v zimě někdy ušanku. Spodní prádlo bylo nedostatkové a obuv – kožené či plátěné boty, případně zimní válenky – bývala opotřebovaná a nevyhovující extrémním podmínkám. Příklad oblečení navíc závisel na pracovní kategorii a plnění norem.
- 3 ⇒ Oblečení žen se formálně příliš nelišilo, protože i ony často dostávaly mužské pracovní oděvy – kalhoty, vatované bundy a těžké boty. V některých táborech však ženy nosily sukně nebo šaty, zejména pokud pracovaly v lehčích provozech. Ženské oblečení bývalo ještě méně přizpůsobené jejich potřebám, často špatně padlo a neposkytovalo dostatečnou hygienickou ochranu. Nedostatek spodního prádla a hygienických prostředků představoval pro ženy výrazný a dlouhodobý problém.

Tipy pro vás:

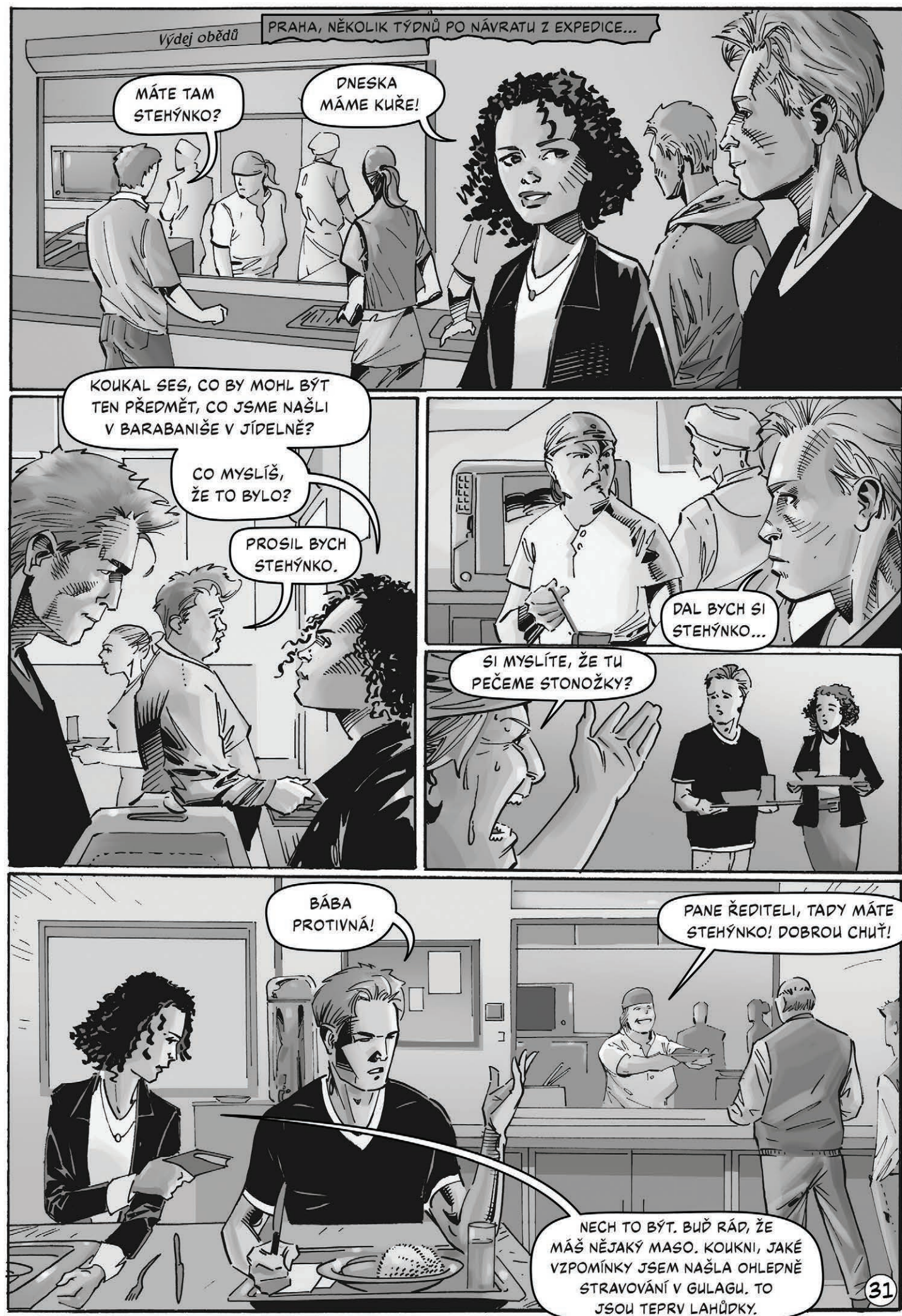
V závěrečné reflexi se žáky můžete prostřednictvím sdílení vybraných vzpomínek diskutovat, jak se vzájemně ovlivňovaly pracovní podmínky a typ práce, schopnost plnění pracovních norem, strava, zdravotní a hygienické podmínky a tresty. A jak ovlivňovaly kvalitu života a míru utrpení vězňů.

Rozšířená realita otevře video s útržky vzpomínek skutečných vězňů, které byly vybrány z memoárů či rozhovorů k tématu pracovních norem v táborech Gulagu. Záměrně jsme vybrali různé vzpomínky různých lidí, mužů i žen, abychom ukázali, že podmínky v jednotlivých táborech i v různých obdobích existence systému Gulag se lišily.

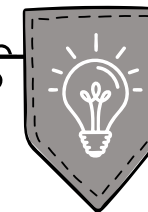
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

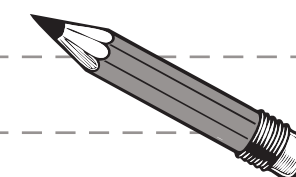
ODBORNÁ LITERATURA K TÉMATU GULAGU

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➤ Odborná literatura poskytuje hluboký, historicky podložený a analytický pohled na fungování sovětského systému pracovních táborů, jeho kořeny, strukturu i dopady. Většina těchto děl je považována za standardní zdroje pro akademické i populárně-naučné studium tématu.
- 2 ➤ Mezi nejznámější publikace, které vyšly v českém jazyce, patří:
  - Anne Applebaum: *Gulag: historie* (je považována za jednu z nejdůležitějších monografií o Gulagu pro současné čtenáře)
  - Oleg V. Chlevňuk: *Historie Gulagu*
  - Alexandr Solženicyn: *Souostroví Gulag*
  - Adam Hradilek, Jan Dvořák, Anna Chlebina a kol.: *Gulag a Československo: Válka*
  - Adam Hradilek, Jan Dvořák, Anna Chlebina a kol.: *Gulag a Československo: Velký teror*

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Připravujeme s Ninou výstavu o Gulagu. Velká část se bude týkat stravování vězňů v lágrech.

Potřebuji zjistit:

- obvyklý jídelníček
- velikost porcí
- příjem versus výdej

STAČILO TO?

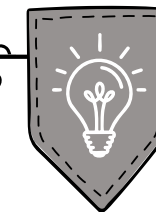

ÚKOL PRO VÁS

ZJISTĚTE, CO VĚZNI BĚŽNĚ JEDLI A CO OVLIVŇovalo MNOŽSTVÍ JÍDLA. NAPIŠTE TŘI DŮLEŽITÉ POZNATKY, KTERÉ JSTE SI ODNEŠLI ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ:

STRAVA VĚZŇŮ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

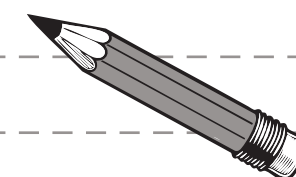
- 1 ➡ Množství jídla, které vězni dostávali, se odvíjelo od množství práce, kterou ten den odvedli. Kvótu práce bylo téměř nemožné splnit, natož překročit, a tak byla většina vězňů nucena přežívat na snížených přidělech jídla. Stravovací podmínky byly v lágrech Gulagu žalostné.
- 2 ➡ Základem jídla byla vodová polévka zvaná balanda, nebo řídká kaše a chleba. Kombinace nedostatku a mizerné kvality jídla, těžké práce a často drsných klimatických podmínek a neadekvátního oblečení vedla velmi rychle k celkovému vyčerpání organismu vězňů. Ti, kteří neměli štěstí, věznění v Gulagu často nepřežili.

Tipy pro vás:

V závěrečné reflexi se žáky můžete prostřednictvím sdílení vybraných vzpomínek diskutovat, jak se vzájemně ovlivňovaly pracovní podmínky a typ práce, schopnost plnění pracovních norem, strava, zdravotní a hygienické podmínky a tresty. A jak ovlivňovaly kvalitu života a míru utrpení vězňů.

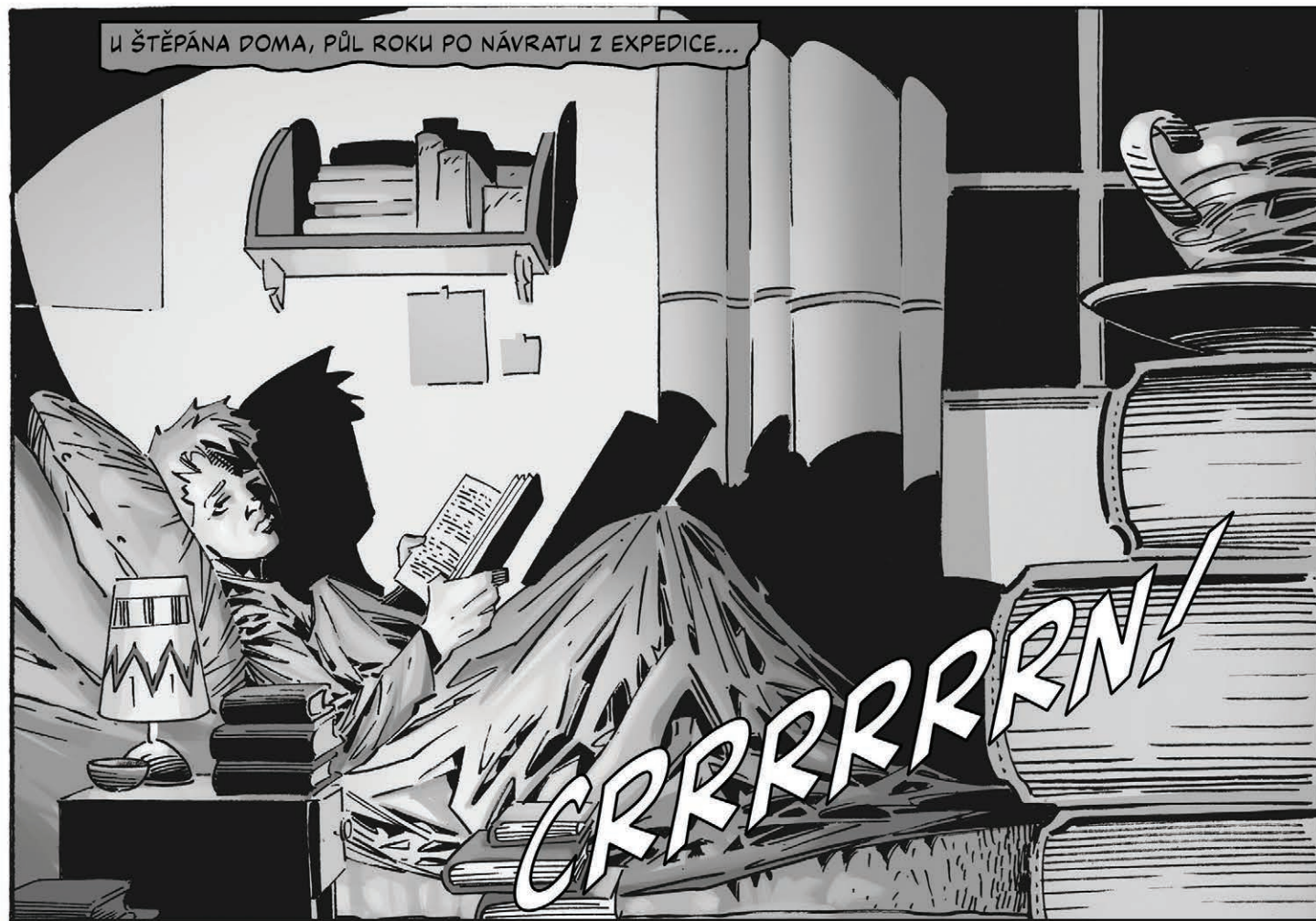
Rozšířená realita otevře video s útržky vzpomínek skutečných vězňů, které byly vybrány z memoárů či rozhovorů k tématu pracovních norem v táborech Gulagu. Záměrně jsme vybrali různé vzpomínky různých lidí, mužů i žen, abychom ukázali, že podmínky v jednotlivých táborech i v různých obdobích existence systému Gulag se lišily.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

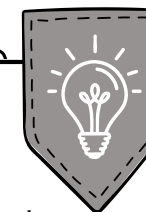

U ŠTĚPÁNA DOMA, PŮL ROKU PO NÁVRATU Z EXPEDICE...

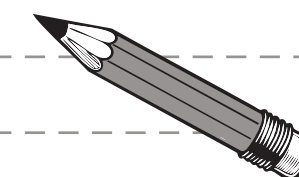
MEMOÁRY A LÁGROVÁ LITERATURA

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➤ Lágrová literatura zpracovává téma Gulagu prostřednictvím tvorby těch, kteří lágry přežili. Ne všichni přeživší však byli ochotni své zkušenosti zaznamenat, a tak jejich texty zůstávají výpovědí jen nevelké skupiny těch, kteří své vzpomínky sepsali nebo sdíleli prostřednictvím dopisů a rozhovorů.
- 2 ➤ Lágrová literatura je především literaturou paměti – dává hlas obětem sovětského represivního systému. Navzdory rozdílnosti autorů a jejich stylů ji spojují společné prvky jako autobiografičnost, dokumentárnost, autorská reflexe nebo motivy tábora, ztráty svobody a cesty.
- 3 ➤ Zde uvádíme několik děl lágrové literatury a memoárů, které vyšly v českém překladu:
  - Alexandr Solženicyn: *Jeden den Ivana Děnísoviče* (toto dílo způsobilo literární průlom v roce 1962, kdy poprvé otevřeně tematizovalo život v táboře)
  - Varlam Šalamov: *Kolymské povídky*
  - Jevgenija Ginzburgová: *Strmá cesta*
  - Lukáš Babka, Radka Bzonková (ed.): *Jen jeden osud*
  - Semjon Vilenskij: *Nějaké otázky?*
  - Lukáš Babka, Semjon Vilenskij (ed.): *Ozvěny gulagu – Povídky a vzpomínky*
  - Tamara Petkevičová: *Bolest si věk nevybírá*

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

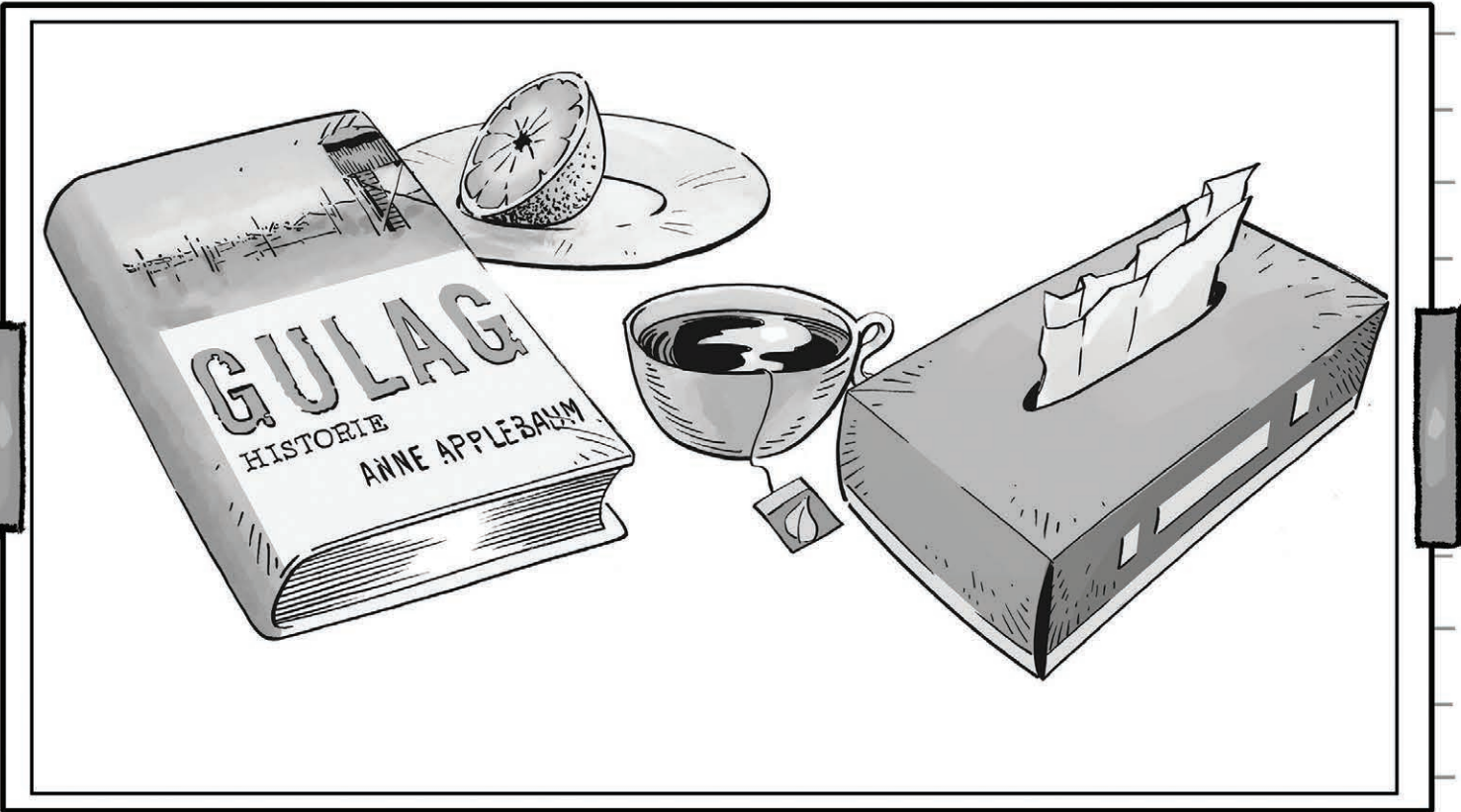
Krutá chřipka je nic oproti tomu, když byl člověk nemocný v gulagu. Ale mám víc času na přípravu výstavy.

- Tak to bylo s hygienou?
- Mohli marodit?
- Dostávali léky?

- potřebuji zjistit!

AR Povinná výbava nemocného badatele

ÚKOL PRO VÁS

 ZJISTĚTE, JAK HYGIENICKÉ A ZDRAVOTNÍ PODMÍNKY OVLIVŇOVALY ŽIVOT VĚZNĚ? NAPIŠTE TŘI DŮLEŽITÉ POZNATKY, KTERÉ JSTE SI ODNEŠLI ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ:

ZDRAVOTNÍ A HYGIENICKÉ PODMÍNKY

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

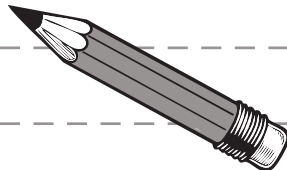
- 1 ➡ Každodenní těžká fyzická práce, špatná strava, nedostatečná hygiena a obecně těžké životní a pracovní podmínky v táborech Gulagu byly příčinou mnoha nemocí, zranění a celkového vyčerpání. Hlad způsoboval kurděje, dystrofii, špatná hygiena úplavici a tyfus.
- 2 ➡ Ty se léčily na stanicích první pomoci nebo v táborových ošetrovnách. Kvalita lékařské péče se velice různila. V každém táboře byl alespoň jeden zdravotník nebo zdravotní sestra, větší tábory měly nemocnice, personál a léky. V menších nemocnicích byla situace často horší, nemocnice často nebyla víc než obyčejný barák, hygienické podmínky tristní, dodávky léků minimální. Někteří lékaři byli sice odborníci, kteří si odpýkali své tresty vězení, častěji však ale lidé, kteří o medicíně nevěděli nic, ale kvalifikaci předstírali, aby získali lepší práci.
- 3 ➡ Jakákoliv nemoc se v lágru mohla velmi rychle proměnit ve smrtelné nebezpečí. Smrt byla v táboře prakticky neustále přítomna. V kritických letech druhé světové války byla úmrtnost vězňů téměř čtvrtinová, jen v roce 1942 zemřelo podvýživou a vyčerpáním v táborech Gulagu zhruba 250 tisíc lidí.
- 4 ➡ Celkem věznění v táborech Gulagu nepřežilo okolo 1,5–2 milionu lidí, další miliony zemřely kvůli podlomenému zdraví nedlouho po propuštění.

Tipy pro vás:

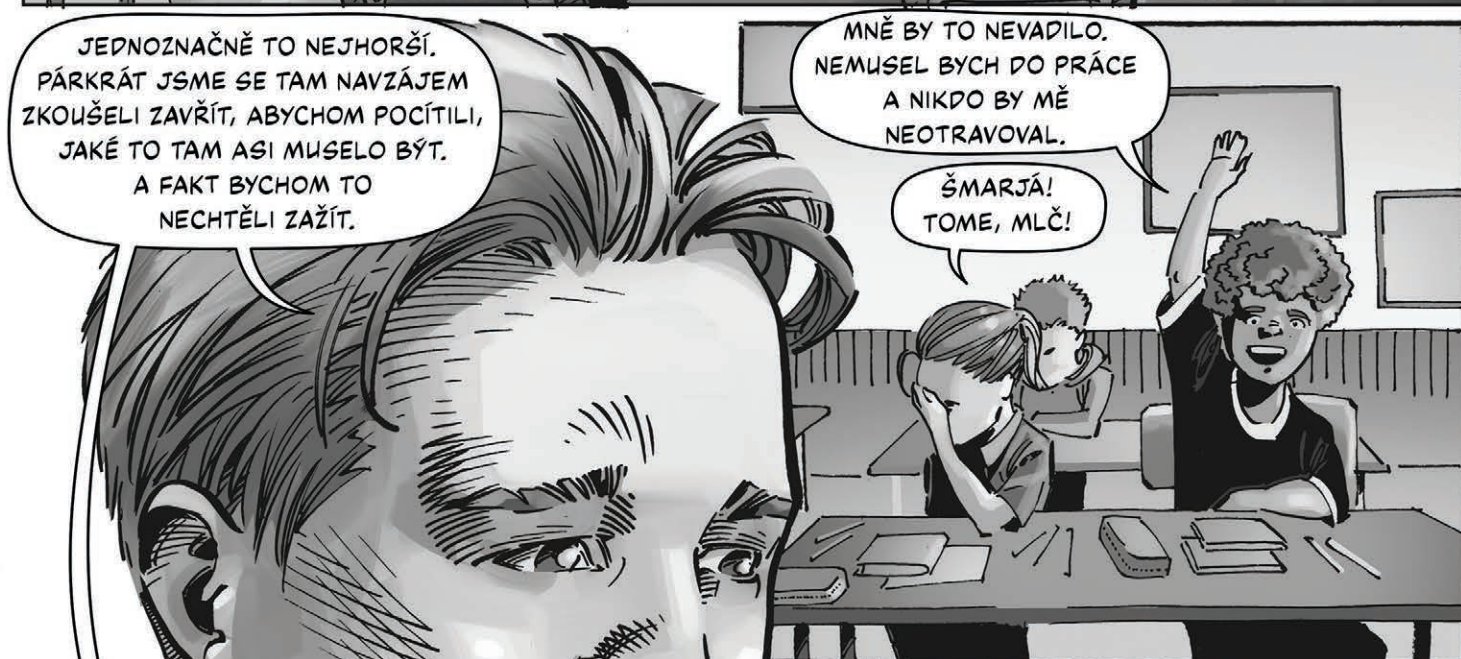
V závěrečné reflexi se žáky můžete prostřednictvím sdílení vybraných vzpomínek diskutovat, jak se vzájemně ovlivňovaly pracovní podmínky a typ práce, schopnost plnění pracovních norem, strava, zdravotní a hygienické podmínky a tresty. A jak ovlivňovaly kvalitu života a míru utrpení vězňů.

Rozšířená realita otevře video s útržky vzpomínek skutečných vězňů, které byly vybrány z memoárů či rozhovorů k tématu zdravotních a hygienických podmínek v táborech Gulagu. Záměrně jsme vybrali různé vzpomínky různých lidí, mužů i žen, abychom ukázali, že podmínky v jednotlivých táborech i v různých obdobích existence systému Gulag se lišily.

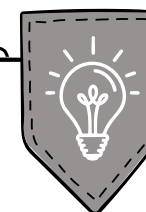
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

ORÁLNÍ HISTORIE

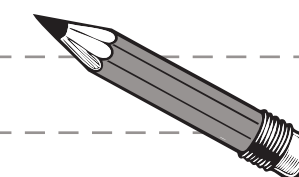
DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Natáčení příběhů pamětníků není jen důležitým momentem pro zachování paměti pro nás i pro budoucí generace, je také jedním ze zásadních zdrojů informací.
- 2 ➡ Osobní prožitek člověka, který si prošel například tábory Gulagu, přináší často nové informace, ale také osobní zkušenost a emoce, které v informacích z archivů zcela chybí.
- 3 ➡ Vyprávění pamětníků je ovšem vhodné i ověřovat, protože lidská paměť nemusí být vždy zcela přesná.

Přímých pamětníků táborů Gulagu už žije jen naprosté minimum, ale zaznamenání orální historie (natáčení pamětníků) je možné realizovat i s dalšími generacemi, tedy s dětmi či vnoučaty bývalých vězňů. Často se informace o prožitém traumatu nějakým způsobem předávaly na další generace, které tak k tématu také mají hodně co říci.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Na přednášce ve škole jsem si uvědomil, že na výstavě nesmí chybět informace o samotce a trestech.

AR⁺

УХАК
=
HRŮZA

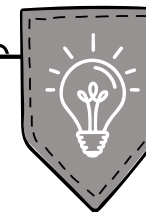

ÚKOL PRO VÁS

CO BYSTE ODPOVĚĎELI TOMU NA JEHO NÁMITKU?

TRETTY

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Součástí každého tábora Gulagu byly samotky, neboli korekce.
- 2 ➡ Často se jednalo o menší barák s vězeňskými celami, který byl oddělený od zbytku tábora dalším oplocením z ostnatého drátu. Šlo tedy o jakési vězení ve vězení.
- 3 ➡ Samotky byly využívány jako jeden z nástrojů, jak přinutit vězně, aby více pracovali.
- 4 ➡ Do korekce se mohl vězeň dostat nejen za vážný zločin, ale i za nesplnění pracovní normy, odmítání práce či jakýkoliv sebemenší přestupek. K trestu na samotce stačilo například i to, že vám někdo ukradl pracovní boty.

Cely byly často velmi vlhké a studené. Vězni umístění do korekce dostávali snížený, tzv. trestný přiděl stravy. V kompetenci velitelů tábora bylo rozhodnout, zda bude vězeň poslán do práce, či nikoliv a zda bude v korekci pobývat v šatech nebo jen ve spodním prádle. Pokud vězňové nepracovali, drželi je v korekci bez vycházek.

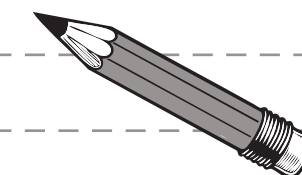
?

Tipy pro vás:

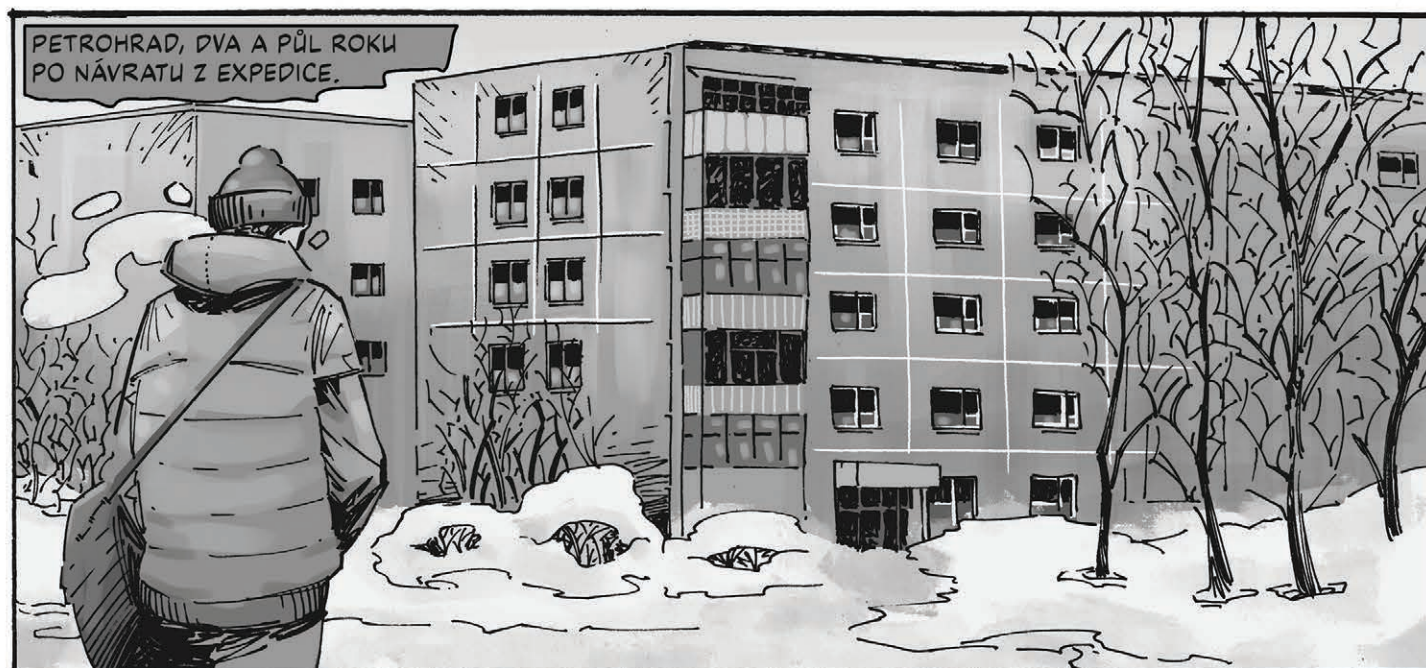
V závěrečné reflexi se žáky můžete prostřednictvím sdílení vybraných vzpomínek diskutovat, jak se vzájemně ovlivňovaly pracovní podmínky a typ práce, schopnost plnění pracovních norem, strava, zdravotní a hygienické podmínky a tresty. A jak ovlivňovaly kvalitu života a míru utrpení vězňů.

Rozšířená realita otevře video s útržky vzpomínek skutečných vězňů, které byly vybrány z memoárů či rozhovorů k tématu trestů v táborech Gulagu. Záměrně jsme vybrali různé vzpomínky různých lidí, mužů i žen, abychom ukázali, že podmínky v jednotlivých táborech i v různých obdobích existence systému Gulag se lišily.

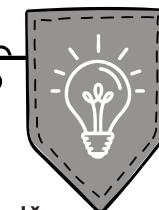
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

ALEXANDR SNOVSKIJ – VĚZEŇ Z MRTVÉ TRATI

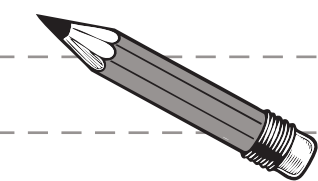

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- Alexandr Snovskij (1928–2020) se narodil v roce 1928 v Petrohradě. V roce 1947 nastoupil ke studiu na Leningradský veterinární institut. Dne 11. března 1949 byl zatčen a odsouzen podle paragrafu 58-10 k 10 letům v nápravně pracovním táboře a 5 letům zbavení práv. To vše jen proto, že jej udal kolega z kroužku psůvůd za údajná protisovětská vyjádření. Vězněn byl v táborech Igarka a Jermakovo u Mrtvé trati, poté v Dudince a Norilsku. Propuštěn byl 25. ledna 1955. Lásku ke zvířatům si v pekle gulagu vzít nenechal. Nakonec násilně přerušené studium dokončil. Svůj život na svobodě zasvětil od konce 80. let osvětě o hrůzách stalinských represí a sepisování vzpomínek na léta strávená v pracovních lágrech. Zemřel 26. května 2020.
- Celý příběh Alexandra Snovského zde: *Alexandr Snovskij – Vězeň z Mrtvé trati*
- Videopříběh Alexandra Snovského zde: *Ruské příběhy | Gulag.cz*

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

Návštěva u bývalého vězně Alexandra Snovského.

Popsal mi, jak práce na Mrtvé trati probíhaly.

Zjistit pro výstavu:

- jakou práci dělali?
- jaké k tomu měli vybavení?
- jak práci zvládali?

ÚKOL PRO VÁS

CO JSTE ZJISTILI O TOM, JAK VYPADALA PRÁCE VĚZŇŮ? NAPIŠTE TŘI DŮLEŽITÉ POZNATKY, KTERÉ JSTE SI ODNEŠLI ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ:

PRÁCE VĚZŇŮ

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

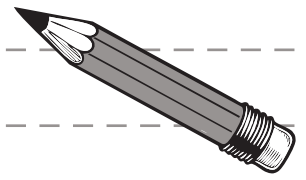
- 1 ➡ Práce byla ústředním prvkem systému Gulagu – nejen ekonomickým, ale i represivním nástrojem. Práce měla vězně nejen využít, ale také zlomit a podřídit.
- 2 ➡ Vězni byli nasazováni především na těžké fyzické práce v extrémních podmínkách: těžbu dřeva (lesní práce), práci v dolech (zlato, uhlí, nikl), stavbu silnic, železnic, kanálů (např. Bělomořsko-baltský kanál), přehrad a průmyslových podniků. V odlehlých oblastech Sibíře a Dálného severu šlo často o průkopnické práce spojené s budováním celých nových měst a těžebních komplexů.
- 3 ➡ Práce byla organizována podle pracovních norem (norem výkonnosti). Splnění normy mělo přímý vliv na výši přidělu jídla – kdo normu nesplnil, dostal méně potravin, což vedlo k začarovanému kruhu hladu a vyčerpání. Systém tak fungoval jako forma nátlaku a třídění: silnější měli větší šanci přežít, slabší rychle fyzicky chátrali.
- 4 ➡ Kromě těžké manuální práce existovaly i kvalifikované pozice (lékaři, inženýři, účetní, administrativní pracovníci), které nabízely o něco lepší podmínky, ale i ty byly součástí táborského režimu.

Typy pro vás:

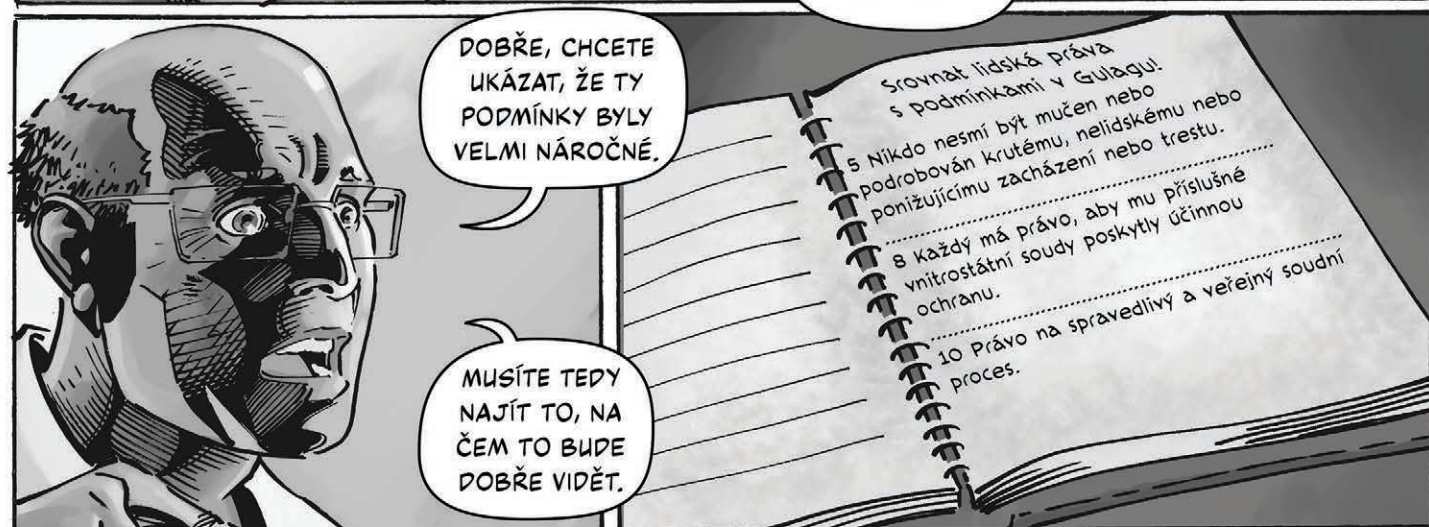
V závěrečné reflexi se žáky můžete prostřednictvím sdílení vybraných vzpomínek diskutovat, jak se vzájemně ovlivňovaly pracovní podmínky a typ práce, schopnost plnění pracovních norem, strava, zdravotní a hygienické podmínky a tresty. A jak ovlivňovaly kvalitu života a míru utrpení vězňů.

Rozšířená realita otevře video s útržky vzpomínek skutečných vězňů, které byly vybrány z memoárů či rozhovorů k tématu pracovních podmínek v táborech Gulagu. Záměrně jsme vybrali různé vzpomínky různých lidí, mužů i žen, abychom ukázali, že podmínky v jednotlivých táborech i v různých obdobích existence systému Gulag se lišily.

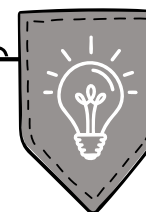
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

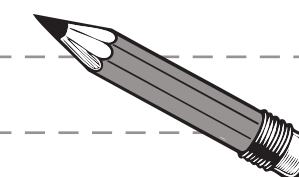
SOVĚTSKÉ REPRESY – ZTRÁTA DŮSTOJNOSTI A LIDSKÝCH PRÁV

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Na této straně se dotýkáme srovnání základních lidských práv, která máme dnes, s podmínkami v Gulagu.
- 2 ➡ Ztráta důstojnosti a lidských práv byla jedním ze základních rysů systému Gulagu. Vězni byli zbaveni nejen osobní svobody, ale i právní ochrany. Často byli odsouzeni na základě vykonstruovaných obvinění bez spravedlivého procesu a jejich tresty mohly být svévolně prodlužovány. Právní nejistota byla součástí mechanismu kontroly: vězeň nikdy neměl jistotu, zda a kdy bude propuštěn.
- 3 ➡ Důstojnost byla systematicky narušována každodenním režimem tábora. Vězni byli redukováni na pracovní sílu. Jejich hodnota se měřila splněním pracovních norem. Příděly jídla závisely na výkonu, což vedlo k hladu, fyzickému vyčerpání a postupné degradaci člověka na úroveň boje o přežití. Nedostatek soukromí, špatné hygienické podmínky, násilí ze strany dozorců i kriminálních vězňů a neustálá kontrola podkopávaly pocit identity i sebeúcty.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

12. dubna

Příprava výstavy nás úplně pohltila. Chceme, aby byla skvělá. Domluvili jsme si konzultaci s expertem na koncepci výstav, který nám poradil, jak máme o výstavě uvažovat a zpracovávat obsah. A dal nám nelehký úkol: Pojmenovat si, co chceme sdělit návštěvníkovi výstavy.

ÚKOL PRO VÁS

 POMOZTE ŠTĚPÁNOVI A NINĚ ZFORMULOVAT TŘI VĚTY, KTERÉ SDĚLÍ TO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ, CO SI MÁ NÁVŠTĚVNÍK VÝSTAVY O GULAGU UVĚDOMIT A ODNĚST.

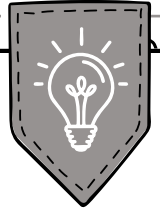
1.

2.

3.

4. SOVĚTSKÉ REPRESE NEBYLY JEN LÁGRY. ŘADA LIDÍ SE DO LÁGRŮ ANI NEDOSTALA, ROVNOU JE POPRAVILI NEBO NÁSILNĚ DEPORTOVALI.

FORMULACE HLAVNÍCH SDĚLENÍ – CO TO BYLY SOVĚTSKÉ REPRESE

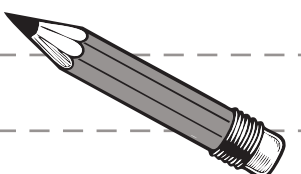
DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

1. ➡ Úkolem žáků je zformulovat své získané poznatky a zjištění do tří hlavních sdělení, která vyhodnotí jako nejdůležitější.
2. ➡ Protože se v komiksu věnujeme převážně životu v táborech Gulagu, předepsali jsme k úkolu žákům čtvrté sdělení, ve kterém připomínáme, že sovětské represe neměly jen formu pracovních táborů, ale že zahrnovaly i násilné deportace, popravy a násilná vyhnanství.
3. ➡ Celkem lze počet obětí sovětského režimu odhadnout na nižší desítky milionů lidí, přičemž politicky motivované sovětské represe se podle propočtů sdružení Memorial dotkly nejméně 11 milionů lidí.

Tipy pro vás:

V závěrečné reflexi diskutujte o volbě, významu a důležitosti sdělení, která žáci na této straně naformulují.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

VERNISÁŽ VÝSTAVY, MĚSTSKÁ KNIHOVNA, ČTYŘI ROKY PO EXPEDICI...

TATO ČÁST MODERNÍ HISTORIE SE
TÝKÁ I NAŠEHO STŘEDOEVRÓPSKÉHO
PROSTORU. PAMĚTNÍCI MOHOU SEDĚT
TADY MEZI NÁMI.

ZÁROVEŇ
MÁLOKDO VÍ, JAK TY
LÁGRY VYPADALY.

TO JE SKVĚLÉ,
ŽE JSTE SE TAM VYPRAVILI.
O NACISTICKÝCH LÁGRECH
SE MLUVÍ HODNĚ, ALE
O TOMHLE JSEM NIKDY
NESLYŠEL.

NA NEVINNÉ OBĚTI BY SE
NEMĚLO ZAPOMENOUT, A PROTO
JSME VYTVOŘILI ONLINE MUZEUM
S VIRTUÁLNÍ PROHLÍDKOU
GULAGU. KAŽDÝ SE TAM TEĎ
MŮŽE PODÍVAT.

O GULAGU STÁLE NEVÍME VŠE

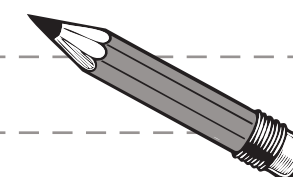
DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ O historii sovětských represí stále nevíme vše. Neznáme všechny oběti, jejich osudy a jména. Spousta obětí skončila beze stopy v soukolí systému.
- 2 ➡ Sovětské represe jsou i součástí naší historie, dotkly se tisíců Čechů a občanů Československa.
- 3 ➡ Osudy konkrétních lidí, kteří se stali oběťmi sovětských represí, se daří odkrývat často až na základě podnětů jejich potomků či příbuzných. Díky nim se dozvídáme o dalších okolnostech, které uvrhly konkrétní lidi do spárů represivního aparátu, a poznáváme rozsah sovětských represí a jejich dopad na konkrétní oběti a jejich rodiny.

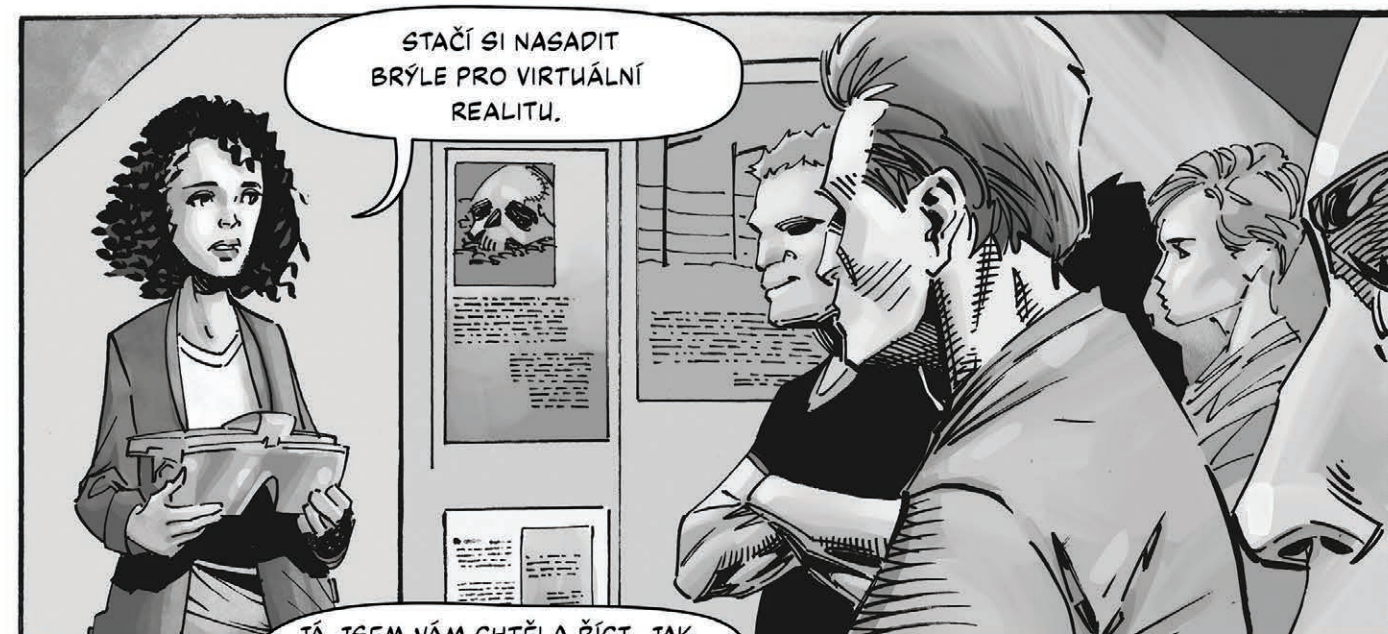
Tipy pro vás:

Výsledky všech expedic a výzkumu Gulag.cz i příběhy řady obětí sovětských represí naleznete ve virtuálním muzeu Gulag Online.

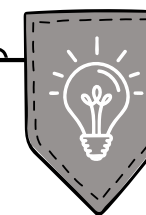
PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

ZÁVĚREČNÁ REFLEXE A CALL TO ACTION – CO MOHU JÁ SÁM UDĚLAT?

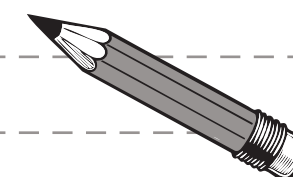

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE:

- 1 ➡ Na konec celého výukového programu by měla proběhnout prezentace zjištění a závěrů všech týmů žáků a závěrečná diskuze a reflexe vedená učitelem/učitelkou.
- 2 ➡ Tipy na způsob vedení reflexe a příklady doplňujících otázek naleznete v metodice č. 4 dostupné zde: [Metodiky | Gulag.cz](https://www.gulag.cz/metodiky)
- 3 ➡ Pro další práci s tématem můžete sledovat činnost organizace Gulag.cz, která soustavně rozšiřuje virtuální muzeum Gulag Online o další výsledky terénního a archivního výzkumu včetně nových příběhů obětí sovětských represí.
- 4 ➡ Zároveň ročně pořádá řadu akcí pro veřejnost i studenty – jsou to projekce dokumentárních filmů z expedic Gulag.cz doplněné o debaty, výstavy s tematikou sovětských represí a jejich přesahu do současnosti či tradiční pietní akt Navracení jmen (každoročně jsou 29. října nahlas čtena jména obětí sovětských represí). Rovněž se věnuje monitoringu politických represí v současném Rusku a psaní dopisů na podporu politických vězňů.
- 5 ➡ Veškeré informace získáte na www.gulag.cz.

PROSTOR PRO VAŠE POZNÁMKY:

NÁMĚT A SCÉNÁŘ:
PETRA ČERNOUŠKOVÁ, ŠTĚPÁN ČERNOUŠEK, DALIBOR NAAR, ANDREJ NOVIK

VERZE KOMIKSU PRO UČITELE
KONCEPCE: PETRA ČERNOUŠKOVÁ
TEXTY: PETRA ČERNOUŠKOVÁ, ŠTĚPÁN ČERNOUŠEK
GRAFICKÉ ZPRACOVÁNÍ: MARTINA MARKOVÁ
KOREKTURY: MAGDALÉNA HÁJKOVÁ

VÝTVARNÍK:
JAKUB DUŠEK

ODBORNÁ SPOLUPRÁCE:
DARIA BUTEIKO, CHRISTINA RIEK, ADAM BALCER, PETER JUŠČÁK, DOMINIKA GERHÁTOVÁ,
DAGMAR KUDELOVÁ-KOPČANSKÁ

ROZŠÍŘENÁ REALITA:
VÝVOJ APLIKACE: JAN VRÁTNÝ, MARTINA MARKOVÁ
3D ANIMACE: JOSEF BROŠTA, VÁCLAV ŘOD

VIDEA V ROZŠÍŘENÍ REALITĚ:
SCÉNÁŘ: PETRA ČERNOUŠKOVÁ
STŘIH: IGOR SUVOROV

3D PŘEDMĚTY, ARCHIVNÍ DOKUMENTY, VIDEOZÁBĚRY:
GULAG.CZ, ESTONSKÝ ÚSTAV HISTORICKÉ PAMĚTI, MEZINÁRODNÍ MEMORIAL, MUZEUM OKUPACE LOTYŠSKA,
POST BELLUM SK, KOLEGIUM EUROPY WSCHODNIEJ KOMENTÁŘE VE VIDEÍCH: BARBORA VAŠÍČKOVÁ, MAREK NAGL,
ŠTĚPÁN ČERNOUŠEK, VBORIS BĚLENKIN

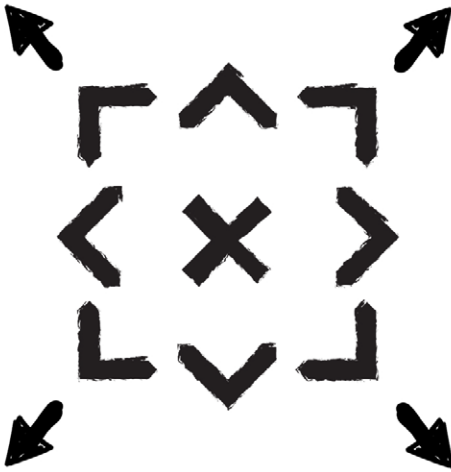
VZPOMÍNKY A CITACE:
ANNE APPLEBAUM: GULAG: HISTORIE (BETA DOBROVSKÝ, JIŘÍ ŠEVČÍK, 2004)
JEVGENIJA GINZBURGOVÁ: STRMÁ CESTA (OPEON, 1992)
JAN DVOŘÁK, JAROSLAV FORMÁNEK, ADAM HRADILEK: ČECHOSLOVÁCI V GULAGU II (ČT, ÚSTR, 2018)
JAKOV EFRUŠSI: ZÁPISKY INŽENÝRA, IN: JEN JEDEN OSUD (ACADEMIA, 2010)
VIKTOR RUBANOVICH: VELITEL RAMMO, IN: OZVĚNY GULAGU (NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, VOZVRAŠČENIE, ÚSTR, 2013), STR. 160
SEMJON VILENSKIJ: NĚJAKÉ OTÁZKY?!: VZPOMÍNKY KOLYMSKÉHO VĚZNĚ (ACADEMIA, 2019)

VIRTUÁLNÍ REALITA:
3D GRAFIKA: JOSEF BROŠTA, PROGRAMÁTOR: MARTIN TICHOTA, ZVUK: MICHAL PLODEK

VYDAL GULAG.CZ, Z. S. V ROCE 2023 V PRAZE
ISBN 978-80-908826-1-4
ISBN 978-80-908826-2-1 (NĚMECKÉ VYDÁNÍ)
ISBN 978-80-908826-3-8 (POLSKÉ VYDÁNÍ)
ISBN 978-80-908826-4-5 (SLOVENSKÉ VYDÁNÍ)

OBSAH PROJEKTU GULAGXR JE CHRÁNĚN PŘEDPISY PRÁVA DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ A MŮŽE BÝT JAKKOLI UŽIT (TZN. ZEJMÉNA, NIKOLI VŠAK VÝLUČNĚ, MĚNĚN, ZPRACOVÁN, SPOJOVÁN S JINÝMI DÍLY, ROZMNOŽOVÁN, ROZŠÍŘOVÁN, SDĚLOVÁN VEŘEJNOSTI, APOD.), BEZ OHLEDU NA SKUTEČNOST, ZDA SE TAK DĚJE ZA ÚČELEM OBCHODNÍHO PROSPĚCHU ČI NE, POUZE V ROZSAHU OPRÁVNĚNÍ UDĚLENÉHO SPOLKEM GULAG.CZ, Z.S., SE SÍDLEM NA DOLINÁCH 524/40, PODOLÍ, 147 00 PRAHA, IČO: 22822852, KTERÝ JE NOSITELEM VEŠKERÝCH PRÁV K PROJEKTU GULAGXR.

PROJEKT BYL REALIZOVÁN ZA FINANČNÍ PODPORY ÚŘADU VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. VÝSTUPY PROJEKTU NEREPREZENTUJÍ NÁZOR ÚŘADU VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY A ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY NEODPOVÍDÁ ZA POUŽITÍ INFORMACÍ, JEŽ JSOU OBSAHEM TĚCHTO VÝSTUPŮ.

KOMIKSOVÝ PŘÍBĚH JE INSPIROVÁN SKUTEČNÝMI EXPEDICEMI
TÝMU GULAG.CZ K OPUŠTĚNÝM TÁBORŮM GULAGU.

VÝSLEDKY VŠECH EXPEDIC, VÝZKUMU A PŘÍBĚHY DALŠÍCH OBĚTÍ SOVĚTSKÝCH REPRESÍ
NAJDETE VE VIRTUÁLNÍM MUZEU GULAGU NA GULAG.ONLINE.

Spolufinancováno
z programu Evropské unie
Erasmus+

GULAG✕CZ

KEW

post
baltum

SCIO

PODPORA EVROPSKÉ KOMISE PŘI TVORBĚ TĚTO PUBLIKACE NEPŘEDSTAVUJE SOUHLAS S OBSAHEM, KTERÝ ODRÁŽÍ POUZE NÁZORY
AUTORŮ, A KOMISE NEMŮŽE BÝT ZODPOVĚDNÁ ZA JAKÉKOLIV VYUŽITÍ INFORMACÍ OBSAŽENÝCH V TĚTO PUBLIKACI.

GULAG X-R

WWW.GULAGXR.EU